

Kulturutskottets
offentliga utfrågning
om kultur som kreativ tillväxtkraft

ISSN 1653-0942
ISBN 978-91-85943-60-9
Riksdagstryckeriet, Stockholm, 2009

Förord

Kulturutskottet beslutade under hösten 2008 att ta initiativ till ett forsknings- och framtidsseminarium på temat kultur som kreativ tillväxtkraft. Seminariet genomfördes den 2 april 2009. Syftet med seminariet var att belysa några centrala frågeställningar inom området, såsom vad begreppet kreativa näringar står för och vilken betydelse detta samhällsfenomen har för ekonomin och tillväxten.

Till seminariet inbjöds forskare och experter inom området. Följande person medverkade: Arne Ruth, publicist, Emma Stenström, forskare och lärare vid Handelshögskolan i Stockholm samt gästprofessor på Konstfack, Charlotta Mellander, forskare vid Internationella Handelshögskolan i Jönköping samt Hans Löwlund, ordförande Skådebanan Västra Götaland och TILLT som arbetar med kultur som en del i personalarbetet. Hans Löwlund ersatte Pia Areblad, vd i TILLT som var inbjuden, men som fick förhinder i ett sent skede.

Utfrågningen dokumenterades i stenografiska upptagningar. Utskottet bedömer att vad som framfördes under utfrågningen är av allmänt intresse och bör göras tillgängligt för en vidare krets. Därför publiceras här en utskrift från utfrågningen samt programmet för seminariet.

Stockholm i april 2009

Siv Holma
Kulturutskottets ordförande

Per Mårtensson
Kanslichef

Offentlig utfrågning om kultur som kreativ tillväxtkraft

Dag: Torsdagen den 3 april 2009
 Tid: Kl. 9.00–12.00
 Plats: Skandiasalen, Mynttorget 1

Program

- Kl. 9.00 Öppnande, **Siv Holma** (v), kulturutskottets ordförande
- Kl. 9.05 *Kulturpolitikens moment 22: Den som förplanerar estetisk förnyelse bäddar för konstnärligt stillastående*
Arne Ruth, publicist
- Kl. 9.20 *Kulturekonomi: om kulturens ekonomi och ekonomins kultur*
Emma Stenström, forskare och lärare vid Handelshögskolan i Stockholm, gästprofessor på Konstfack
 En kort introduktion till det kulturekonomiska forskningsfältet samt hur man i utbildningssammanhang arbetar dubbelriktat och interdisciplinärt, mellan kultur och ekonomi
- Kl. 9.35 *Vad är egentligen en kreativ industri?*
Charlotta Mellander, forskare vid Internationella Handelshögskolan i Jönköping
 Omfattande arbete har lagts ned på hur man ska definiera kreativa industrier och mäta det egentliga värdet av dem. Hittills har i princip alla definitioner baserats på vad som produceras, snarare än att man har tittat på vad som faktiskt händer inom själva produktionsprocessen. Denna föreläsning fokuserar på funktionerna och processerna snarare än slutprodukterna. Var hittar vi egentligen högst grad av kreativitet?
- Kl. 9.50 *Konstens och kulturens roll som utvecklingsfaktor i arbetslivet*
Hans Löwlund, ordförande Skådebanan Västra Götaland och TILLT
 Hur en långsiktigt hållbar struktur för korsbefruktning byggts upp mellan kulturlivet och arbetslivet i Västra Götaland. Verksamheten har under 2008 och 2009 uppmärksamats ett flertal gånger av Europeiska kommissionen som det mest genomgripande programmet för hur kultur kan utveckla arbetslivet på europeisk nivå.

Kl. 10.05 Paus, kaffe

Kl. 10.35 Frågor och diskussion

Kl. 11.55 Avslutning, **Cecilia Wikström** (fp), kulturutskottets vice ordförande

Offentlig utfrågning om kultur som kreativ tillväxtkraft

Ordföranden: Jag heter Siv Holma och är kulturutskottets ordförande. Till sammans med vice ordföranden Cecilia Wikström kommer jag att leda seminariet. På temat forskning och framtidsfrågor hälsar riksdagens kulturutskott allihop hjärtligt välkomna till dagens seminarium om kultur som en kreativ tillväxtkraft.

Kulturen har fått en allt större betydelse för samhällsutvecklingen. I den regionala planeringen får den en viktig roll som lokaliseringsfaktor och som drivkraft för regional tillväxt. Olika former av kultur och upplevelser anses spela en allt större roll för tillväxt och sysselsättning. Men vad står begreppet kreativa näringar för, och vilken betydelse har de för ekonomin och tillväxten?

Vi ska under de närmaste timmarna ta del av inledningar som har fyra olika rubriker. Den första är: Kulturpolitikens moment 22 – Den som förplanerar estetisk förnyelse bäddar för konstnärligt stillastående. Den andra är: Kulturekonomin, om kulturens ekonomi – och ekonomins kultur. Den tredje är: Vad är egentligen en kreativ industri? Den fjärde är: Konstens och kulturens roll som utvecklingsfaktor i arbetslivet.

Om cirka en timme tar vi en kort paus. Därefter blir det utrymme för frågor och diskussion. Jag kommer till den första inledaren, Arne Ruth, som jag hälsar varmt välkommen. Han är publicist, tidigare chefredaktör och chef för kulturredaktionen på Dagens Nyheter. Arne Ruths inledning heter: Kulturpolitikens moment 22 – den som förplanerar estetisk förnyelse bäddar för konstnärligt stillastående. Ordet är ditt, varsågod!

Arne Ruth: Tack så mycket. Jag ska börja med att hänvisa till en författare som har en speciell aktualitet i år, nämligen Salman Rushdie. Det är 20 år sedan fatwan mot honom utfärdades. Salman är en person som av detta och andra skäl reflekterat mycket över konstskapandets villkor. Han är en kommersiellt framgångsrik författare. Men han har också en sammansatt syn på det kommersiella i förhållande till litteratur.

Han skrev en sagosamling som finns på svenska under titeln *Öst, Väst*. Han skrev den för sina söner Andrew och Gillon. I en av de berättelserna skildrar han hur ett par rubinklädda skor ska säljas på en auktion. De skorna har en magisk kraft som är hämtad ur *Tusen och en natt*. Den som bär skorna kan på ett ögonblick föras till sin drömplats i tid och rum.

Men rubinskorna är oåtkomliga för alla andra än de superrika. De förvaras bakom skottsäkert glas i auktionskammaren. Sagans magiska kraft har sugits upp av en affärsidé och har därmed förlorat sin befriande förmåga. Marknaden har satt gränser för den mänskliga fantasin.

Det finns en amerikansk ekonom som heter Deirdre McCloskey. Hon blev för två år sedan hedersdoktor vid Göteborgs universitet. Hon tillhörde i början av 90-talet den så kallade Chicagoskolan. Det är det ideologiska påvedöme som predikar frisläppta marknadskrafters välsignelsebringande kraft.

Några år senare bytte hon sida. Hon skrev en briljant essä, en uppgörelse med sin tidigare religion. Den heter *Missing Ethics in Economy*. Där ger hon följande karakteristik av sin tidigare trosföreställning: När de formar sina handlingsnormer uppträder ekonomer som samhällsingenjörer. I princip kan de lägga fram planer för full sysselsättning eller för utrotningsläger. Samhällsingenjören kommer att invända att han aldrig skulle kunna förknippas med utrotningsläger, men i så fall måste han ange vad han drar den moraliska gränsen. Det är ett etiskt övervägande som ekonomer är föga villiga att genomföra.

För McCloskey är nyliberala ekonomers reduktionistiska syn på konstskapande ett centralt problem. I deras tankevärld är det enda som ger konsten legitimitet dess marknadsvärde. En konstnärs framgång avgörs av förhållandet mellan produkt, försäljningsplats och publikintresse. Samspelet mellan dessa faktorer avgör säljbarheten i varje enskilt fall. Det enda objektiva kriteriet för ett konstverks status är dess aktuella prisnivå.

En bok som är en klassiker i samhällsvetenskapen heter *Homo Ludens*, Den lekande människan, och kom ut 1938. Man ska inte glömma när den kom ut. Det var i fascismens Europa. Där ger en holländske historikern Johan Huizinga en tolkning av mänskligt samspel som nog ger en större rättvisa åt konstskapandets villkor. Leken är den aktivitet som skiljer sig från andra former av samliv genom att den är avsiktslös och inte ett dugg nyttorelaterad. Den ligger utanför vardagens rutiner, och den rymmer för dem som deltar spänning och förväntan. Alla i gruppen som leker följer grundregler. Men de kan förändra reglerna och kan bestämma sig för att handla på impuls. Ingen enskild lek liknar därför någon annan.

Jag tror att vi alla kan gå tillbaka till vår barndom och uppleva de kreativa ögonblicken i leken. Stämningen i gruppen är vad som avgör när det är dags att avsluta frispelet. Det finns ingen fastslagen slutpunkt. För mig är nyskapande konst en lek där reglerna bestäms i efterhand. Konstnären, han eller hon, provar nya former utan någon som helst garanti för hur de kommer att tas emot. Hon eller han sätter varje gång sin karriär på spel. Ingen kan förutsäga om någonting i det nya uttrycket kommer att bli bestående. Samspel och konflikter mellan konstnärer, publik och kritiker – och för den delen också köpare – bestämmer reglerna i varje enskilt fall. Den konstnärliga leken har både skapande och tolkande inslag.

I efterhand kan vi se hur verk på alla konstområden har präglat epoker. Det som tydligast skiljer konst från materiella tillgångar är att det immateriella värdet kan bestå över årtusenden. Titta på grottmålningar. Har de ett lägre eller högre värde än annan konst genom världshistorien? Immateriella värden kan inte fastställas i siffertermer.

Konstnärlig förnyelse förknippas ofta med storstadskultur. Men styrkan i den kollektiva skaparkraften, i att skapa det lekfulla momentet, är inte knuten till en befolknings storlek. Titta på Island med 300 000 invånare. Jämför Islands plats på den internationella konstnärliga scenen med en stad som Malmö.

Vilken slutsats ska vi dra av detta, att islänningar är mer begåvade än Malmöbor? Naturligtvis inte. Den slutsats vi ska dra av detta är att överallt finns skaparkraften latent, förutsatt att vi skapar förutsättningar för den att utlösas. Det är vad det handlar om.

Sverige är ett mycket litet land. Men vid sekelskiftet 1900 och åren därefter var de nordiska länderna de som drev det modernistiska uttrycket i konsten till att bli en europeisk angelägenhet. Georg Brandes var den person som förklarade Nietzsche för tyskarna. Det gjorde man därför att man hade självförtroende. Man förstod att det inte var storleken som avgjorde framgången.

Jag tror för min del att vi har en emancipatorisk kraft i den elektroniska revolutionen för att utlösa skaparkraften som finns i undertexten hos människor. Den har potentiellt samma möjlighet att fullborda det som tryckkonsten en gång började skapa, nämligen allas rätt och möjlighet att uttrycka sig genom att själva läsa och skriva.

Den elektroniska revolutionen, tillgången till digitalteknik och datateknik, ger samma möjlighet att använda sig av bilden, av diverse kombinationer och uttrycksmöjligheter. Men för att det ska bli möjligt måste skolor, bibliotek och all annan fritidsverksamhet se till att människor oberoende av bakgrund kan få tillgång till de möjligheterna.

Jag har varit inblandad i ett projekt i Holland som heter *Stranger Festival*. Det handlade om att ge unga människor, tonåringar, möjligheter att göra en minut långa videofilmer. Jag har sällan sett filmer som har gjort ett så djupt intryck på mig.

Hur hade de burit sig åt? De hade ställt teknisk utrustning och kompetens att göra och redigera videofilm till tonåringarnas förfogande. Det var inte EU-tonåringar, utan tonåringar från hela Europa, och det var också de från länder på andra sidan Medelhavet.

Det visar någonting om den skaparkraft som finns hos alla människor om man bara ser till att utlösa den. Jag tror för min del att om vi skulle placera ut den här sortens utrustning på medieverkstäder, skolor, bibliotek och föreningar där vem som helst har möjlighet att gå in och där journalister, konstnärer, filmmakare frivilligt hjälper till och talar om hur man ska göra så skulle vi få en explosion av konstnärlig skaparkraft.

Elitismen säger att det inte är alla som har den här skaparkraften. Det är en av de blockerande faktorerna. Jag ska ge ett personligt exempel från min egen tillvaro. I Bengtsfors där jag växte upp kom som mycket ung person en konstnär som hette Erik Höglund och var teckningslärare i två år. Min syster, som är fem år äldre än jag, hade lyckan att få honom som teckningslärare.

Hon lärde sig teckna, och hon lärde sig också ett helt annat yrke. Hon blev så småningom en person som inspekterade blandade skolor i Sverige på offi-

ciellt uppdrag. Men samtidigt tecknar hon och målar hon. Det är Erik Höglunds förtjänst.

Jag hade en teckningslärare som var väldigt förtryckande. Jag lärde mig inte teckna. Min syster var kanske mer begåvad, jag vet inte. Men å andra sidan hade jag en svensklärare som lärde mig att skriva. Utan den insatsen hade jag inte kunnat välja det yrke som jag fick. Tack så mycket.

Ordföranden: Vi tackar så mycket för dessa tankvärda ord. Vi går rakt på den andra rubriken. Vi hälsar den andra inledaren, Emma Stenström, välkommen. Hon är forskare och lärare vid Handelshögskolan i Stockholm och gästprofessor vid Konstfack. Emma Stenströms inledning heter: Kulturekonomi – om kulturens ekonomi och ekonomins kultur. Ordet är ditt. Varsågod.

Emma Stenström: Tack. Jag är van att prata i tio veckor, så jag tycker att detta är jättesvårt. Jag startar en kurs i morgon, och jag kan då prata fram till mitten av juni om detta ämne tillsammans med mina studenter. Det tycker jag egentligen är ganska lagom tid för att prata kulturekonomi. Det här blir väldigt kort och ytligt, och det tycker jag själv är lite jobbigt måste jag säga.

Det är nämligen ett otroligt spännande område som har vuxit något fantastiskt de senaste åren. Jag har hållit på i ungefär 20 år med det, först och främst på Handelshögskolan och nu så småningom också på Konstfack. Den förändring som fältet som sådant gått igenom är fascinerande. Jag ska bara börja med en liten anekdot, och sedan ska jag komma in mer på fakta.

När jag började för 20 år sedan och sade att jag skulle börja forska om det här fältet på Handelshögskolan tittade mina kolleger på mig som om jag vore fullkomligt vansinnig. Kan du inte hålla på med något viktigt och riktigt i stället som till exempel Volvo?

Det här med kultur hade ingenting med ekonomi att göra. Ekonomin var det nyttiga som skulle driva samhället framåt. Sedan kunde man hålla på med kultur vid sidan av. Det var helt okej. Men inte hade det någonting med ekonomi att göra.

Jag stod ändå på mig och gjorde en kompromiss. Parallellt upplevde jag också ett visst problem i kultursektorn. Den första person jag ringde, en teaterregissör och sedermera teaterchef, sade: Om jag pratar med dig som skriver en doktorsavhandling vid Handelshögskolan blir jag korrumpad för livet.

Det är en berättelse från detta fält och hur det har förändrats. Jag kommer tillbaka till hur det har förändrats.

Kulturellt och kommersiellt stod väldigt starkt emot varandra i något slags föreställningsvärld. Därmed inte sagt att det inte funnits några länkar i praktiken. Det har det självklart. Men i den vetenskapliga föreställningsvärlden där vi gärna skilt saker åt har det stått bitvis isär, och bitvis på goda grunder som Arne har varit inne på.

Dock skulle jag vilja säga att vi här ser den stora förändringen. Tittar vi på oss ekonomer är vi på Handelshögskolan i dag närmare 20 stycken som på

olika sätt berör kulturens ekonomi. Kulturen har fått en ekonomisk betydelse. Det handlar om de kreativa industrierna, som Charlotta Mellander ska prata om, men vi har också börjat tänka i de termerna för ordinärt, traditionellt näringsliv. Flödena går åt bägge håll. Kulturen i sig har också tagit till sig ekonomin, och de ekonomiska förutsättningarna har blivit mer aktuella.

Gränsverksamheten som växer fram i skärningspunkten mellan det kulturella och det kommersiella är förstås en viktig aspekt. Det handlar om de kreativa näringarna men också näringar såsom HM, Ikea och traditionella svenska företag. De har självklart hämtat mycket från den kulturella sfären. Det är förstås en väsentlig del av fältet.

En annan är att titta på den traditionella kulturen, som kanske aldrig kommer att bli kommersiell och aldrig kommer att klara sig på marknadens villkor, och de ekonomiska förutsättningarna för den. De flesta ekonomer skulle ändå hävda att det finns ett samband häremellan. Har vi inte en livskraftig grundläggande infrastruktur kanske vi inte heller når spetsen vare sig konstnärligt eller ekonomiskt och kommersiellt.

Detta sysslar vi med. Jag är företagsekonom. Det är en viktig skillnad för oss. Det betyder att det inte är framför allt de samhällsekonomiska effekterna utan de företagsekonomiska förutsättningarna som vi sysslar med.

Jag ska ge ett par exempel på forskning. Jag tänkte att jag skulle ge en överblick, men det är helt omöjligt på tio minuter. Det blir snarare ett par exempel, ett par nedslag, på vad den kulturekonomiska forskningen kan handla om.

Ett sådant exempel kan vara vad vi som företagsekonomer sysslar med. Om vi nu ser att de kreativa näringarna, kulturindustrin, det som växer fram i skärningspunkten mellan det kulturella och kommersiella, är en väsentlig del av ekonomin och samhället, finns det då specifika affärs- och organisationslogiker? Det är en sådan typisk sak som ekonomer kan syssla med.

En sak är att hantera balansen mellan det kulturella och det kommersiella, som trots allt också finns kvar. Vissa delar kan inte i första hand sträva efter att bli kommersiellt gångbara, för om de gör det så blir de inte det. Man måste sätta det kulturella i första hand. Det gäller även de mer industriella delarna av kulturekonomin.

Detta kan glömmas bort ibland. Men för att långsiktigt bli nyttig kan man behöva vara väldigt konstig.

Det finns också några mer specifika, ekonomiska bitar. Det handlar t.ex. om en osäker efterfrågan som gäller många. Vi vet inte i förhand vad vi vill ha. Det går inte att veta vad marknaden vill. Arbetet styrs av en inre vision. Det blir inte bra dansföreställningar av att göra en marknadsundersökning.

Vi kan inte på förhand tänka ut vad vi vill ha. Det är såtillvida en osäker efterfrågan, ett riskfyllt företagande som styrs av en inre vision och som återigen behöver göra det för att det ska bli bra.

Det handlar också om sådana saker som standardiseringen. Det är grundläggande i kulturekonomin. Standardiseringen, rationaliseringen, har inte

kunnat följa den övriga industrin. Det ligger i konstens och kulturens natur att ha en oändlig variation och att hela tiden bryta ny mark.

Detta skapar också specifika förutsättningar för företagandet på området. Det är en kostnadsstruktur som förstås varierar lite grann. Men i stora delar handlar det om att det är höga produktionskostnader, låga reproduktionskostnader och kanske till och med en sjunkande betalningsvilja. Upphovsrätten hinner vi inte med på tio minuter, det kan jag säga på en gång. Det är dock en oerhört central frågan inom kulturekonomin.

Att titta på detta är en del av det kulturekonomiska fältet. Hur ser det ut? Betyder det att vi behöver tänka i andra termer? Hur ser kostnadsstruktur, företagande och affärs- och organisationslogik ut?

Det finns ett annat exempel som jag själv är lite småförälskad i. Jag tycker att det är väldigt spännande. Vi som företagsekonomer, eller i varje fall den del som jag tillhör, vill gärna vidga de mentala föreställningarna. Det är en viktig aspekt i det hela.

Det handlar om att vidga rummen och hur vi tänker om olika områden. Kulturfinsiering är ett typexempel på det. Jag jobbar mycket på Handels-högskolan i ett näringsliv. Där tror man alltid att all kultur är offentligt finansierad, brukar jag säga. Det är väl att ta i. Men det finns en väldigt stark föreställning om det.

Det handlar om att spränga föreställningen att allt är offentligt finansierat, vilket vi vet absolut inte är fallet. Tvärtom är det hushållen och på så sätt marknaden som står för den stora delen av kulturfinsieringen i Sverige.

Självklart finns också privat kulturfinsiering. Det är ett hjärtebarn för mig. Jag håller just på med projekt om stiftelser.

Vi är i Sverige överens om att vi behöver en kultursektor. Hur ser de ekonomiska förutsättningarna ut för den? Behöver vi komplettera den offentliga finansieringen med andra delar, självklart med hushållen och marknaden? Vad finns mer? Det är den privata kulturfinsieringen.

Där tänker vi, tycker jag om jag ska vara lite elak, snabbt i termer av sponsring. Det är sponsring som är lösningen. Vi talar nästan alltid enbart om sponsring när vi tänker på samarbete mellan kultur och näringsliv?

I själva verket finns det ofta många andra sätt att samarbeta som kan ge mycket mer djupgående effekter. Det handlar om att vidga formerna och titta på andra typer av samarbeten och andra typer av privat kulturfinsiering. Det är väsentliga bitar. Fungerar det annorlunda? Vad har vi för föreställningar?

Ni som sitter i kulturutskottet känner säkert till det, men siffrorna som kom nyligen har i varje fall rubbat föreställningarna. Vi har talat om Storbritannien som ett så stort land för kultursponsring. Det har vi hört, eller hur?

Tittar man på de siffror som kom nu visar de på att sponsringen utgör ungefär 2,5 % av kulturfinsieringen i Storbritannien. De amerikanska siffror jag har är jag lite osäker på. Jag är osäker även på de brittiska. Jag litat inte på statistiken om jag inte har gjort den själv. Jag vill varna för det, men det får en åtminstone att tänka.

I Sverige talar vi kanske om 1 % av kulturfinansieringen. Det är ändå inte en så stor skillnad på det som kommer från sponsring. Är det 2,5 % i Storbritannien? Den privata kulturfinansieringen räknar vi där som sponsring, privata donationer och stiftelser. Den står totalt för 13 % av kulturfinansieringen. Det är inte heller så stort som vi kanske ibland har gjort gällande.

Sådant är viktigt att lyfta fram och problematisera. Som kulturekonom tycker jag att det är otroligt väsentligt.

Jag kan ta ett exempel när vi talar kulturfinansiering. Vi säger att sponsringen står för 90 miljoner i Sverige av kulturfinansieringen. Vi mäter troligtvis inte allt. Vi mäter inte alla samarbeten och inte hela den privata kulturfinansieringen.

Jag kan ta ett litet exempel. Sparbanksstiftelserna stod för ett par år sedan, det är något vi håller på att räkna på just nu, för drygt 100 miljoner till kulturen. Det är mer än sponsringen totalt. Men det fanns inte över huvud taget med när vi tänkte.

Det är sådant vi sysslar med. Vad händer om vi vidgar föreställningarna? Det handlar kanske inte bara om att tänka kommersiellt och offentligt som vi lätt gör. Vi har offentlig finansiering, och så går vi till marknaden, sponsring, entreprenörskap och bla, bla, bla.

Det finns också det som är civilt med en annan logik med ändamål i fokus. Här finns det vissa lagstiftningsaspekter som vi inte ska gå in på just nu. Det är samma sak som med upphovsrätten. Vi har inte tid. Men det är oerhört väsentligt.

Det var exemplet. Vad gör vi? Det handlar om att titta på kulturens ekonomiska förutsättningar och kulturens logik ekonomiskt. Det handlar om att titta på kulturfinansieringen och återigen försöka hitta exempel. Vi jobbar just nu med Sparbanksstiftelserna i en skrift som förhoppningsvis kommer här i vår. Det är oerhört spännande, och tyvärr oerhört sorgligt med tanke på att det ser ut som det gör där.

Det gäller över huvud taget att vidga och tänka till. Det gör vi forskningsmässigt och självklart utbildningsmässigt. Det är här man helst vill ha de tio veckorna.

I mitt personliga fall har jag jobbat mest dubbelriktat. Det ena är att föra in ekonomi, företagande och entreprenörskap i konstnärliga utbildningar, i mitt fall på Konstfack. Men vi försöker nu även samla alla konstnärliga högskolor. Det är inte så lätt alla gånger. Vi behöver utöka kunskapen. Hur kan man göra det på bästa sätt?

Hur utbildar man i företagande i en sektor där kanske 60 % kommer att driva eget företag? Det är jätteväsentligt. Det finns fortfarande mycket att utveckla. Det är vansinnigt spännande och vansinnigt roligt men mycket att utveckla. Vi får dock inte tro att det kommer att lösa allt. Det vill jag verkligen lägga till.

Att man kan entreprenörskap eller några grundläggande företagsekonomiska teorier kommer inte att skapa en marknad. Man får ta det med en viss varning. Jag brukar säga att man behöver undervisa på ett sätt som är både

pragmatiskt och kritiskt på det här fältet i de konstnärliga utbildningarna, eller i det här fallet på Konstfack.

Vi ska också försöka samla ihop alla konstnärliga högskolor och diskutera tvärsöver. Hur gör vi på bästa sätt för att utbyta de bästa metoderna? Jag tror att det är väsentligt.

Nästa grej som vi har tappat bort i våra föreställningar är något som är lika väsentligt, om vi nu ska tro på kulturekonomin, det som sker i gränslandet mellan kultur och ekonomi, mellan det kulturella och det kommersiella. Det är den motsatta strömningen. Det handlar om konst, kultur och humaniora i exempelvis ekonomiska utbildningar. Det är lika väsentligt. Det talar vi alldeles för lite om enligt min uppfattning.

Det gäller självklart inte bara det ekonomiska. Det var mitt exempel. Jag hörde Arne Ruth tala om skaparkraften, att vidga rummen, den befriande förmågan och etiken, allt detta som står så högt på dagordningen. Det finns inte den handelshögskola i dag som i dessa tider inte tänker: Vänta, har vi gjort något fel? Vad gjorde vi fel, med tanke på hur krisen ser ut i dag?

Det finns inte någon som inte rannsakar sig själv. Internationellt kan man definitivt se en tendens till att många plockar in konst, kultur och humaniora som ett sätt att beröra värden, värderingar, det grundläggande – varför finns vi? – och reflektion, som ett sätt att fundera mer över vilket samhälle vi vill skapa. Jag upplever att det finns ett stort intresse från studenternas sida. Jag skulle kunna ge exempel från världen med massor av olika spännande utbildningsinsatser, men jag ska inte göra det.

Det är ett sätt. Det andra sättet tycker jag egentligen ännu bättre om, om vi verkligen ska tro på att det här är ett viktigt fält i utbildningssammanhang. Forskning visar – jag hatar det uttrycket egentligen, för det är klart att forskningen alltid visar en massa olika saker, men det finns forskning som visar att interdisciplinärt arbete betyder väldigt mycket om vi ska skapa ett innovativt samhälle, innovationer och över huvud taget kreativitet och värden i nya innovationer. Det är visserligen högre risker – ju längre ifrån varandra man ligger disciplinärt, desto högre blir riskerna, men också möjligheten till värdeskapande.

Vi tror mycket på att försöka arbeta interdisciplinärt. Det betyder inte att vi blandar samman. Vi jobbar delvis förstås multidisciplinärt till att börja med, men i något läge för vi samman olika discipliner, inte minst på det här området, med kulturekonomi och kulturföretagande. Jag ska ge ett exempel, och det är så skönt: Man får göra reklam, eftersom det inte är någonting som vi säljer. Det är bara ett exempel på hur vi arbetar som jag tror är en framtidsmodell i hög grad. Stockholm School of Entrepreneurship är ett samarbetsinstitut mellan dessa fem högskolor i Stockholm: Handelshögskolan, Konstfack, Karolinska Institutet, Kungliga Tekniska högskolan och Stockholms universitet. Vi får där in ekonomi, konst, design, teknik, humaniora och medicin tillsammans.

I det här samarbetet kan studenterna på respektive högskola gå tillsammans på kurser hos varandra. Fokus läggs på nyföretagande och nyskapande.

Till exempel kan Handels, Karolinska, Stockholms universitet och KTH tillsammans åka till Konstfack, kvällstid, så att man får plats med det utanför sin ordinarie undervisning, och gå en kurs tillsammans med de andra högskolorna, vilken i det fallet Konstfack ger, medan det nästa gång är Karolinska Institutet eller Stockholms universitet som ger kursen.

Den här typen av samarbeten i de kulturekonomiska utbildningarna tror jag väldigt mycket på. Jag tänker på när du, Arne, berättade om dina videofilmer och dina ungdomar. Det är precis samma sak. Det händer någonting när disciplinerna hakar i varandra och studenterna hakar i varandra och börjar tänka. Då sker det någonting som jag väldigt mycket tror är en framtid.

Ordföranden: Tack så mycket! Du höll tiden gott, även om du sade att du inte hade någon klocka. Nu har vi kommit till vår tredje inledare. Vi hälsar Charlotta Mellander varmt välkommen. Hon är forskare vid Internationella Handelshögskolan i Jönköping. Charlotta Mellanders inledning heter *Vad är egentligen en kreativ industri?*

Charlotta Mellander: Tack så mycket! Ja, vad är egentligen en kreativ industri? Till att börja med ska jag, precis som Emma redan har nämnt, säga att jag är nationalekonom i grund och botten, inte företagsekonom. Jag personifierar den ekonomiska samhällsingenjören, som vi hörde Arne prata om här förut.

Om jag går vidare lite snabbt, eftersom vi återigen bara har 15 minuter på oss, skulle jag trots allt vilja hålla med om det som har sagts hittills. Det som är grundläggande tror jag är att alla människor har något slags kreativ förmåga, en förmåga att skapa saker och ting. Inom ekonomin och inom nationalekonomin har vi kanske haft lite problem med att mäta det värdet. Om man tittar på kreativiteten kanske man ska dela den i två delar, precis som har nämnts här. Det finns en utbudssida av kreativiteten som vi ekonomer har gillat att mäta som humankapital. Vi mäter alltså andelen av arbetskraften som har en högre utbildning på tre år eller mer. Vi säger att det är storleken på den förmågan som skapar ekonomisk tillväxt.

Som ett alternativt mått infördes den kreativa klassen, som är tidernas mest missförstådda begrepp. Vad det egentligen handlar om är att man tittar i statistiken och på statistiska begrepp och väljer ut vissa yrkesgrupper som i högre grad får betalt för att tänka än andra yrkesgrupper. Det är inte svårare än så. Man ser på den del av arbetskraften som har den typen av arbetsuppgifter.

Lite grann skiljer det sig från humankapitalet, eftersom man då inte bara har skaffat sig en högre utbildning. Ibland kanske man inte ens har gjort det. Det handlar helt enkelt om att man har absorberats i något slags yrkesroll där man tar till vara kreativiteten i högre grad än man gör inom andra yrkesgrupper. Men fortfarande handlar det om en individnivå som är i fokus i de här begreppen. När vi börjar tala om kreativa industrier är det fråga om någonting annat. Då är det fråga om efterfrågan på människors kreativitet. Det handlar

om industrins förmåga att absorbera kreativitet hos individer och ta till vara människors tankeverksamhet, kunskap, förmåga och så vidare.

När jag tittar på hur debatten har sett ut kring kreativa industrier tycker jag att man oftast har missat detta. Man har fokuserat i alldeles för hög grad på vilken produkt som kommer ut ur produktionssystemet och mycket mindre på vilka processer det är fråga om innan produkten kommer ut ur systemet. Det gör att vi ganska ofta mäter detta på ett felaktigt sätt.

Vad är då egentligen en kreativ industri? Det dokument som jag tror har fått mest genomslag utöver den brittiska definitionen som kom i slutet av 90-talet är den så kallade KEA-rapporten. Jag vet inte om alla har hört talas om den, men det är ett ganska tjockt dokument som skrevs för EU där man försökte mäta värdet av kultur, industri och kreativ industri inom EU:s medlemsstater. Man gjorde också ett försök att definiera vad en kultursektor var och vad en kreativ sektor var. Det här snodde jag från KEA-rapporten.

Lite kort kan man säga att det inkluderar film, video, videospel, medier, ”broadcasting”, musik, böcker och publicering. Det här är den kulturella industrin, kulturindustrin. Jag tycker att man missar ganska mycket. Emma talar om hur kulturen och det kommersiella möts. De möts på många fler ställen än inom de här industrierna. Kanske är det till och med så att de inte möts i lika hög grad inom de här industrierna som inom andra industrier. Därför tycker jag att det är oerhört viktigt att vi på ett mer systematiskt sätt än hittills börjar fundera på vad det egentligen är fråga om.

Vi går vidare i KEA-rapporten. Här är ett långt citat. Jag tycker inte om att ha så här mycket text på mina overheader egentligen, men det var tvunget i det här fallet. När KEA-rapporten skulle definiera den kreativa sektorn och den kreativa industrin sade man att det i princip är där kultur fångas upp inom de mer traditionella sektorerna. Men på något sätt har man då också likställt kreativitet med kultur och anser att det enbart är inom kultursektorn som kreativiteten skapas, medan jag i högre grad skulle vilja förespråka att kreativitet handlar om att ta till vara människors kreativa kraft och tankeförmåga också utanför den traditionella kultursektorn.

Min poäng är att en industri i sig själv aldrig kan vara kreativ. För mig är ”industri” ett organisationsbegrepp. Det som är kreativt är människorna som jobbar inom industrin. Det är där kreativiteten ligger. Industrin i sig själv är inte kreativ. Vi måste förstå vad människorna gör i industrin för att förstå om den är kreativ eller inte.

Vi ska titta på ett företag. Det här är ett traditionellt tillverkningsföretag, bara något slags ”proxy” för ungefär hur ett företag skulle kunna se ut. Säg att det här skulle vara till exempel Ericsson, Astra eller något annat av de stora företagen. Skulle vi då kategorisera det enligt antalet anställda och antalet arbetsplatser, som vi nationalekonomer traditionellt räknar, skulle var och en i hela kedjan, varje anställd, så länge de ingår i samma typ av företag under samma industrikod räknas som en anställd inom ett tillverkningsföretag.

Skulle vi gå in i företaget skulle vi se att långt ifrån alla gör samma grejer. Vi har något slags startsträcka, något slags kunskapsstjänstesektor med forsk-

ning, utveckling och design, där man kanske tar till vara de här kreativa processerna och den kreativa förmågan hos individer i högre grad. Sedan kommer det in något slags produktionsstadium som är mycket mer standardiserat. Där har vi kanske inte lika mycket kreativitet. Sedan går man vidare i slutfasen innan produkten kommer ut på marknaden. Vi har logistiken, marknadsföringen, försäljningen och så vidare. Det är kanske en annan typ av kreativa processer som försiggår där. Men så länge vi väljer att räkna var och en av dem som en anställd i ett tillverkningsföretag kommer vi aldrig att förstå vad det är som pågår här inne över huvud taget.

Vad vi behöver göra först, tror jag, är att se vilken typ av arbetskraft som finns inom olika typer av företag och inte minst var någonstans i den här kedjan den ingår. Kanske ska vi i lägre grad än vi brukar göra fokusera på slutprodukten och sluta att fokusera så mycket på industridata som vi gör normalt sett när vi ska titta på de här sakerna. Framför allt när man talar om kreativa industrier är det viktigt att börja titta på processerna i stället för produkterna.

Som tur är har vi i Sverige fantastiska data på detta. Det är väldigt få länder som har det. Men i Sverige har vi någonting som kallas FAD-databasen. Den är alldeles för underutnyttjad. FAD-databasen är alla individer i Sverige sedan 1985 och fram till i dag, naturligtvis avkodade. Jag skulle nog kunna hitta mig själv där om jag försökte, eftersom jag vet ungefär vad jag skulle söka efter. Alla individer finns där. Vi kan se exakt vilken utbildning de har. Vi kan se exakt vilken typ av jobb de utför när de arbetar och så vidare. Vi kan också se var de arbetar, inte bara på vilket företag, utan också vilken plats de arbetar på inom företaget. Ett IT-företag i Jönköping ser troligen inte likadant ut som ett IT-företag i Stockholm. Det är ganska viktigt att särskilja den regionala aspekten på det hela. Tillsammans med de här individerna har vi också alla arbetsställen i Sverige i FAD-databasen.

Vad jag har gjort, och som jag nu har dragit ut lite snabbt till det här föredraget, är att koppla ihop dem. Jag har slagit ihop alla individer med arbetsplatsen där de sitter och kollat vad det egentligen är för typ av jobb som utförs i olika typer av arbetsgrupper. Jag har tittat på vilken industri de här arbetsplatserna tillhör.

Man kan då se att inom det som vi kallar för kunskapssektorn är det ungefär 65 % kreativa yrken, ganska många servicejobb, en del tillverkningsjobb, en del fiske och jordbruk till och med, en ganska liten andel. Går vi in på den traditionella servicesektorn, som utgör ungefär 46 % av den svenska ekonomin, hittar vi 35 % kreativa jobb. Det är något större andel servicejobb, men inte så långt ifrån, 35–41, närmare 42.

Beträffande offentlig sektor har jag särskilt kunskapsjobb och kunskapsdelar. De har hamnat inom kunskapssektorn. Det här är offentlig sektors serviceverksamhet. Det kan handla om sophämtning och så vidare, alla de traditionella bitarna som tillhandahålls från offentlig sektor. 38 % av arbetena som vi hittar där är kreativa yrken. Det finns en rad människor som jobbar till exempel i olika chefspositioner och så vidare i den sektorn också.

Går man ned på den traditionella tillverkningsindustrin är det 31 % kreativa yrken. De här människorna hade vi kanske hittat i början av Astra Zeneca, i början av Ericsson och så vidare. Sedan kan man gå vidare med fiske och jordbruk, som motsvaras av understa raden här.

Vad jag försöker säga med den här bilden är att om vi ska tala om kreativa industrier räcker det inte med att bara titta på slutprodukten och kolla hur kreativ den såg ut. Vi måste bryta ned strukturerna, gå in i industrin och titta: Var hittar vi de kreativa processerna egentligen?

Lite grann med tanke på dagens ämne gjorde jag ett annat litet utdrag. Jag kollade på kultursektorn. Vad består den egentligen av för typ av arbetare och yrkesgrupper? Ungefär 18 % är konstnärer, skådespelare och journalister. Närmare 8 % är kassapersonal. 6 % är tecknare och underhållare. Sedan kommer vi till tekniker, chefer, säljare, inköpare, chefer för mindre enheter, försäljare och kundinformatörer. Att bara ta kultursektorn och säga att det är den kreativa sektorn tycker jag är fel. Jag tycker att vi bör bryta ned den på ett bättre sätt än vi har gjort tidigare och kanske till och med säga att den kreativa sektorn går långt utanför den traditionella kultursektorn.

Tittar vi på yrkesgrupperna konstnärer, artister och journalister – de ingår också i den här gruppen, för de är samgrupperade enligt SCB:s statistik – hittar vi ungefär 30 % inom förlagsverksamhet. Endast 25 % av alla konstnärer, artister och journalister finns inom det som vi normalt sett kategoriserar som den traditionella kulturindustrin. Vi har ungefär 22 % inom fastighets- och uthyrningsverksamhet och företagstjänster, 5 % inom detaljhandel, 3 ½ % inom partihandel och så vidare. Bara för att man är konstnär arbetar man inte per automatik inom ett konstnärsföretag inom en konstnärsindustri.

Det är oerhört viktigt att vi börjar bryta ned de här strukturerna. Annars kommer vi aldrig att förstå hur vi kunde gå från den här till den här. Det räcker inte med att bara titta på slutprodukten. Vi förstår inte varför vi gick från denna till denna. Den har jag i mitt kök, för övrigt. Vi förstår inte varför vi gick från denna till den här. Alla de här som jag precis visade exempel på skulle normalt sett kategoriseras som tillverkningsföretag. Men det är tillverkningsföretag där man har tagit till vara individens kreativitet någonstans under produktionsprocessen och omvandlat den till ett ekonomiskt värde. Det här hade vi aldrig fångat med de metoder vi använder i dag.

Ordföranden: Tackar så hemskt mycket för denna genomgång! Då har vi kommit till den sista delen av inledningen, den fjärde inledaren, som hastigt har fått hoppa in i stället för den som var anmäld. Det är Hans Löwlund, som vi hälsar varmt välkommen hit. Han är ordförande vid TILLT, tidigare Skådebanan Västra Götaland. TILLT har ett regionalt uppdrag att utveckla möten mellan kultursektorn och arbetsplatser inom privat och offentlig sektor. Hans Löwlands inledning heter *Konstens och kulturens roll som utvecklingsfaktor i arbetslivet*.

Hans Löwlund: Tack så hjärtligt! Jag får i motsats till föregående talare säga att jag är väldigt tacksam för att jag inte har mer än 15 minuter, eftersom jag har blivit väldigt hastigt inkallad. Å andra sidan har jag en annan fördel: Jag lever i verkligheten. Jag representerar svensk handel och sitter på Svenskt Näringslivs mandat som ordförande i den här verksamheten. För att göra det mer rättvist vill jag säga att Skådebanan Västra Götaland existerar i allra högsta grad. Vi har också ansvar för den verksamheten. Det är en del i en betydligt större portfölj som vi jobbar med.

Jag ska, utan att försöka överglänsa Pia Areblad på något sätt, försöka beskriva vad det är vi egentligen pysslar med. Jag ska också passa på att hälsa från Pia, som har kurerat sig bra i sjukbädden och förväntas åka hem i eftermiddag. Men till dess får jag ta ansvaret för detta. Vi börjar med ett inslag där vi får möta Pia också.

[Filminslag visas]

Jag tror att konstnären var ganska ensam om att ha uppfattningen att de här pappersrullarna kunde anses vara estetiskt tilltalande. Det är just det som är så spännande med hela projektet. Det är därför vi inom näringslivet ser det här som en fantastisk möjlighet också. Vi är nämligen vana vid att köpa konsulttjänster. Vi köper managementkonsulter, kognitiva terapeuter och gud vet allt och tror att det är lösningen på alla problem. När man sitter i en ledningsfunktion eller personalansvarsfunktion har man ofta det övergripande perspektivet.

Det handlar som Pia nämnde i filminslaget om att vara modig. Om man går in i projekten har man inte riktigt hundra procent koll på den tjänst man anlitar. Det har man ofta med konsulter; man talar om vad man vill att man ska få och får inte för mer än man betalar för, brukar man säga. Men i det här fallet tar man en liten risk som ibland kan kännas väldigt stor i början. Man får in en person som visserligen självklart följer ett uppdrag men också har rätt att ta till sig andra intryck och skapa annat inflytande på till exempel en arbetsplats.

Vi ska bläddra igenom några bilder som är minst lika överraskande för mig som för er. Vi får se vad nästa presentationsbild säger.

Detta är verksamheten i sig och vad den har för syfte. Precis som det framgår finns det ett kulturpolitiskt uppdrag i botten: att göra kultur mer tillgänglig i arbetslivet. Vi är i grunden en del av Riksskådebanan, som har funnits sedan tidigt 1900-tal, men sedan början av 1990-talet har vår del av skådebanans regionala verksamhet kommit att glida åt ett mer utvecklande håll. Vi försöker ta vara på den kulturella och konstnärliga kompetensen för att få den i symbios med näringslivet. Det är precis det du var inne på, Emma. Visst, vi har sponsrat i alla tider och är jätteduktiga på det. När kulturen ville ha näringslivets hjälp ropade man på pengar. Man fick det, och så blev det ett nytt uppdrag. Nu säger näringslivet att man gärna skulle vilja få lite hjälp tillbaka, för nu är vi i sådana tider där vi behöver kreativitetsutveckling, där vi måste hitta nya vägar för att bli bättre på det vi egentligen borde vara bra på.

De som jobbar med den här verksamheten är personer från alla håll och kanter. Vi har LO i grunden. Vi har Svenskt Näringsliv som en grund. Vi har folkbildningen i grunden. Vi har även de enskilda folkteatrarna till exempel. Vi har självklart det regionalpolitiska i Västra Götaland med oss. Överallt i vår styrelse hittar vi personer som har väldigt stark anknytning till en arbetsplats, till det kulturella och till hela sfären som finns runtomkring detta. Alla har ett gemensamt mål, vilket jag som ordförande tycker är jättebra: att man vill hitta nya vägar för att få det här att integreras på ett bättre sätt.

Ni har lite material som ni kan ta med er sedan. Jag hoppas verkligen att ni gör det, för där är presentationen väldigt tydlig. För oss är det nämligen så att kreativitet brukar beskrivas som förmågan att skapa något nytt av redan befintliga beståndsdelar, att sätta samman kända element på ett nytt sätt och på så vis få ett helt annat resultat, se en ny helhet och finna nya lösningar. För att kunna göra detta behöver man byta perspektiv och frigöra sig från gamla invanda synsätt. Man behöver helt enkelt lyfta blicken och vilja se någonting nytt.

Vi, TILLT, Skådebanan Västra Götaland, är en organisation som med hjälp av konstnärlig kompetens hjälper människor och företag att utvecklas. Då handlar det inte bara om människor. Det handlar om företag också. Vi använder oss av teater, musik, dans, bildkonst, litteratur och film på ett upplevelsebaserat sätt för att skapa ökad arbetstrivsel, bättre kommunikation och hållbar utveckling i arbetslivet. Våra metoder bygger på en stark humanistisk människosyn. Den viktigaste verksamma beståndsdelan är det faktum att människor som inspireras att tänka nytt och kreativt mår bättre, växer och bidrar till att skapa en bättre arbetsplats.

Det är det vi har sett i alla de olika projekt som vi jobbar med: Vi får människor att växa. Vi får människor att våga ta nya tankespår. Vi ser marknadsfunktioner i företag som tidigare har gått i invanda spår och helt plötsligt på grund av umgänget med en konstnärssjäl under ett projekt får andra värderingar. Vi har till och med stött på företag där vi har gjort ett arbetsplatsprojekt där en och annan nyckelarbetare till och med sagt upp sig och startat eget. Det var väl inte riktigt det fabrikschefen hade förväntat sig. Man skapar ett nytt värde som människor tar till sig och som kan göra att de fungerar bättre, blir mer kreativa och tillför större lönsamhet till företaget i det man utvecklar.

Det är inte bara företag vi jobbar med. Nu råkar jag sitta som ordförande, men ordföranden före mig kom från LO. Det har väl inte så mycket med uppdragen i sig att göra, men vi försöker variera det här på ett så klokt sätt som möjligt. Kommuner är en stor uppdragsgivare. Landsting är också en stor uppdragsgivare. Jag som privatperson kan inse att de säkert har minst lika många problem att lösa som vi har inom näringslivet.

Vara är en kommun som gjort en väldigt stor satsning. Man valde att knyta till sig nio konstnärer under drygt ett år för att jobba med de olika enheterna för att förbättra arbetsklimatet och kreativiteten, skapa mervärden i kommunen och få större kundnytta – eller medborgarnytta, hur man nu vill se på det här. Till stora delar var det ett väldigt lyckat projekt. Vad de nämnde i sam-

manhanget var frågan: Vad är det mätbara resultatet? Jag som är van vid att leva i en väldigt kommersiell värld där allting är mätbart håller med vår verksamhetschef Pia Areblad om att vi nu måste hitta vägar för att kunna skapa mätbara redskap.

Jag vill återkoppla till betydelsen av att vi tidigare i kultur och näringsliv har levt i skilda kluster. Våra språk skiljer sig åt. Egentligen pratar vi om samma sak, men vi använder olika terminologi. Det är jätteviktigt att vi försöker hitta fram, inte minst för näringslivets del – att vi förstår vad kulturen egentligen menar. Konflikt är ett alldeles för starkt ord för det förhållande vi ofta hamnar i, men vi har mindre bra förståelse för varandra. Nu känner jag med de här projekten som pågår, det här arbetet som vi pysslar med, att vi faktiskt börjar få en ökad förståelse och att vi börjar känna igen oss.

Här ser ni ett stort antal av de årslånga Airisprojekt vi har. Airis står för Artists in residence och har varit och är väldigt framgångsrikt. Det finns så många goda exempel på vad det här har resulterat i, även för produktutveckling. Det får vi inte berätta om, vilket är jättesynd, men företagen som har anlitat de här personerna är extremt nöjda. Det här kan ni läsa om sedan.

Ohälsan, ja. Tio projekt i Vara. Detta är intressant. Sjukskrivningarna ökade generellt med 13 % i kommunen. Nej, det kan inte stämma! Dock minskade det med 39 % i medeltal. Ja, just det. Det finns en poäng i det. Tack, gode gud! Annars vore det ingen hit! Ni får ursäkta att jag är lite dåligt påläst på just den här sidan.

Detta är nämligen grunden: De som ingår i projekten har kunnat visa att de tycker att det är trevligare att vara på sin arbetsplats. De tycker att det är roligare kollegialt. Ni hörde också inslaget här. Det är nästan självskrivet.

Det ni ser på nästa bild är ni egentligen bättre på än vad jag är. Det är så vi vill se att resultaten ska bli, eller hur? Förändringsbenägenheten och kreativiteten har ökat påtagligt.

På följande bild ser vi arbetsklimatet. Det har vi den största förståelse för. Det är roligare att gå till jobbet. Sedan kommer den effekt som skulle kunna vara kortsiktigt mätbar så länge vi inte har den andra matematiken klar. Den är så här: Vad ger detta i publicitet? Det ger extremt mycket, har det visat sig. Det brukar funka väldigt bra på vd och marknadschefer eller verksamhetschefer. När man säger att man går in i ett projekt och inte riktigt vet vad det ger i mätbara tal kan man sedan se att man fick tre helsidor i tidningarna. Det kan man säga var värt pengarna! Detta är en bra början, men det är långt ifrån det vi behöver ha på lite sikt.

På den bild som visas nu ser ni vår verksamhet i siffror. Vi har 1 100 personer. Man kallar dem för kreativa supportrar nu; det är de tidigare kulturombuden runt om på företag som förmedlar insikten om hur bra det är med kultur och vilka möjligheter det finns i regionen. Man promotar helt enkelt de här 50 000 människorna att gå mer på teater och att mer ta till vara de olika möjligheter som finns inom kultursektorn.

På denna bild ser ni att vi själva i verksamheten utför drygt 100 stycken så kallade kreativa kickar. Det är den första ingången i företaget, där vi visar

möjligheterna, hur vi kan tänja på dem och vilka förutsättningar som finns. Vi hade de 64 årslånga Airisprojekten. Fastän vi är inne i en lite jobbig period nu, milt sagt, visar det sig att det är nu om någonsin som det här kan göra nytta. Jag vet att det är ett svårt säljargument, men jag tycker fortfarande att det är ett rättvisande argument. Vi ser ändå att vi kommer att genomföra ett antal större Airisprojekt i Västra Götaland även under det här året, vilket vi tycker är jätteroligt.

Det är naturligtvis mycket konferenser, föreläsningar och så vidare som vi kommer in på. Här står att det är två tre sådana utanför Sveriges gränser. Jag vet att Pia Areblad och några kolleger har varit runtom i Europa, inte minst nere i Bryssel, och träffat GD för culture and education. Det har i sin tur resulterat i att utskottet där nere har beviljat ett direkt verksamhetsbidrag, vilket i sig är ganska ovanligt. Man brukar kunna få ett EU-projekt, men nu har vi fått ett direkt verksamhetsbidrag på 150 000 euro som vi förhoppningsvis ska få varje år i tre år för att helt enkelt fortsätta att utveckla verksamheten på det sätt vi gör. De vill följa oss som en studie för att kunna skapa en bredare kunskap runtom i Europa om att det här är ett av de arbetssätt som de gillar väldigt skarpt.

Nu tar vi nästa bild. Vi har satt ett mål i styrelsen att vi inte på något sätt ska driva en verksamhet som är fullständigt beroende av bidrag oberoende av var de kommer ifrån, utan vi vill att det ska finnas en självfinansieringsgrad. Den ska ligga runt 60 %. Men vi känner samtidigt att den inte heller får sticka i väg. Då blir vi helt plötsligt för kommersiella, och då är det andra drivkrafter som styr. Därför tycker jag att vår styrelse är en ganska härlig blandning. Jag som lever i en superkommersiell värld får på intet sätt rätt bara för det, och de som kommer från den djupt odlade traditionella kulturella sektorn där ingenting ska kosta någonting får inte heller fullt rätt. Vi hamnar på något slags medelväg, och för närvarande är det 60 för mig och 40 för dem. Men det kanske blir 50–50 med tiden; vi får väl se.

Med denna utveckling där vi har gått från traditionell regional skådebana har vi också åttadubblat omsättningen. Det är ganska fascinerande. I den omsättningen ingår naturligtvis även predestinerade projektpengar. Men det ingår också att vi faktiskt tar betalt. Det är ganska kul att kunna ta betalt i ett företag eller hos en institution för ett kulturellt uppdrag. Vi i vår tur betalar ju för det också. Det innebär att konstnären trots sin oerhörda frihet också får en möjlighet att, om hon eller han tycker att det känns bra, få ytterligare en inkomst som kan stötta upp vardagen. Det tycker vi är jättepositivt.

Nästa bild hade Pia säkert kunna prata om länge, men vi släpper den nu. För er som vill veta mer har vi gjort så att vi fortfarande har det gamla namnet, som jag kallar för bananklasen. Därför är vi glada att vi har tagit till oss varumärket TILLT. TILLT är ju att byta perspektiv, och det är mycket lättare att beskriva en sådan hemsida: www.tillt.se. Titta gärna in där så får ni veta mer!

Ordföranden: Vi tackar för detta. Nu har vi kommit till den punkt där vi ska ha en kort paus på 20 minuter. Välkomna tillbaka kl. 10.35, då det finns utrymme för frågor och diskussion!

Vice ordföranden: Det var intressant att lyssna till er. Det kändes komplementärt med olika perspektiv. Tillsammans målar ni en bild som blir så fullständig som något kan bli under en förmiddag med oss. Det har varit jättetrevligt. Nu öppnar vi för frågor från kulturutskottets ledamöter.

Anneli Särnblad (s): Tack allihop för att ni kom hit i dag! Det var utmärkta föredragningar. Det var många tankar och känslor som väcktes.

Jag kommer från Dalarna som är ett län där vi alltid har haft kulturturism. Vi har Dalhalla, Vinterfesten och Peace & Love. Så ser det ut lite runtom i vårt land. Det finns olika festivaler och annat som bidrar till den tillväxt som vi alltid har talat om i vissa regioner.

Jag vill komma in på barnen. Arne var inne lite på skapandet och att verkligen få växa som människa. Det har ni varit inne på allihop. Jag känner en oro för den finansiella krisen. Alla politikområden går in i varandra. De signaler som vi får är att kommuner och regioner har mindre pengar. Olika stiftelser säger att det inte går längre. Arbetslösheten ökar. Det gör att det blir mindre intäkter till tillväxten, vilket ni alla var inne på. Rädda Barnen och Majblomman poängterar också detta apropå skapande i skolan, vilket du var inne på Arne, och FN:s barnkonvention deklarerar tydligt rättigheten till eget skapande. Man känner oro för alla drömmar och hoppet om framtiden.

Jag kommer aldrig att glömma när jag var på en musikskola och en flicka tog upp sin fiol och började spela. Hennes ögon var fulla av glöd och lycka. Hon sade: När jag spelar lär jag mig matte och svenska bättre, men framför allt träffar jag andra och får spela tillsammans. Det är just detta – det egna skapandet och mötet med andra. Här kommer också framtidens tillväxt in. Vi har fantastiska musiker i Sverige.

Jag vänder mig till Emma och frågar: Ser man någon skillnad på regioner som satsar på kulturskolor och musikskolor? Ser man någon skillnad när man satsar på det egna skapandet? Det egna skapandet är otroligt viktigt för framtiden. För att få många som kommer in i de olika genrerna är det basen. Hur ser ni på det?

Arne Ruth: För mig är detta med att uppmuntra och utveckla skaparkraften hos barn från år noll en grundfaktor bakom kreativitet i ett samhälle. Vad var det som gjorde att de nordiska länderna utvecklade sig till de mest demokratiska länderna i världen? Jo, det handlade om folkbildning, om att det underifrån fanns denna förmåga. Det finns de som menar att paradoxen var att läskunnigheten var så stor till och med före folkskolans införande för att vi hade ett religiöst tvång att alla skulle lära sig katekesen. Jämför med Egypten där 50 % av befolkningen saknar läskunnighet. Bland kvinnorna är det 70 %

som saknar läskunnighet. Det landet har ingen chans att utvecklas så länge det är på det sättet.

Om vi inte satsar på skolan bygger vi in vår egen undergång. Det handlar om den kreativa förmågan man har som barn. Jag gör skillnad mellan de barn som är privilegierade nog att behålla sitt kreativa självförtroende och de barn som får det kvaddat – men som inte därför är mindre kreativa i sina utgångspunkter. Ju mer man kan frigöra denna förmåga hos alla, desto bättre blir ett samhälle.

Miljökrisen kommer inte att lösas genom tekniska uppfinningar. Den kan bara lösas genom att människors skaparkraft underifrån frigörs. Den kommer inte att lösas teknokratiskt, är min uppfattning. Om det finns ett engagemang av gammaldags folkrörelseslag där människor inser att det är deras barns framtid som det handlar om kommer den kreativa förmågan som gör att man kan göra något åt detta.

Jag kommer från en lärarfamilj. Min mamma var lärare, min svåger var lärare och min syster började som lärare. Det enda jag kan säga är att lönenivån för lärare är skandalöst låg i förhållande till vad yrket kräver. Det är en sådan felinvestering med en form av diskriminering av en speciell yrkesgrupp. Jag kan bara se på vad journalister har möjlighet att tjäna jämfört med vad lärare tjänar. På den punkten skulle jag vilja att ni i riksdagen, och i synnerhet kulturutskottet, poängterar att detta är en krislösande faktor. Det kommer inte att lösa krisen till nästa år. Det handlar om att se till att man om 10, 20 eller 30 år har en chans att hantera den verklighet man lever i då.

Emma Stenström: Jag kan hålla med om mycket av det du sade, Arne. Några konkreta studier kan jag inte på rak arm nämna. Det har gjorts en del studier om sådant som att musikskolan är väsentlig på nationell nivå. Jag vet inte om Charlotta känner till några fler specifika studier. Forskningen ligger ofta efter. Det hör till forskningens natur att ligga efter. Vad som händer under finanskrisen är en fråga som ställs hela tiden nu, men svaren kommer nog att dröja. Jag håller med om vikten av den underifrån byggda kulturen i skolan som grunden för allt.

När det gäller de faktiska effekterna håller alla på med det just nu, fram och tillbaka. Vi tittar internationellt. Vi ser att i länder som ligger lite före oss i krisen drabbas kulturen hårt på alla plan, precis som Annelie var inne på. Stiftelserna har inga pengar över huvud taget. Hushållen och det offentliga har mindre pengar. Det slår alltså på alla plan. Samtidigt är det långsiktigt kanske viktigare än någonsin. Det finns inga lösningar. Jag vet inga direkta studier, men med en kombination av olika skulle man möjligen komma lite närmare ett svar. Nu var jag väldigt konkret; jag väljer den rollen i dag.

Charlotta Mellander: Jag tror inte heller att det finns några sådana studier gjorda. Det finns naturligtvis mängder med studier som visar att investering i utbildning ger ett ekonomiskt värde i slutändan; det är helt solklart.

Det är många forskare i andra länder som hör av sig till mig och undrar hur viktig den kommunala musikskolan var för det svenska musikundret. Det är lite svårt att säga. Jag skulle hemskt gärna vilja kunna säga på rak arm att det var den som gjorde det. Men som forskare kan jag inte säga det, för det finns det faktiskt inga belägg för. Det hade kanske hänt i alla fall genom den institutionella uppsättning vi har i Sverige, skolsystem och så vidare. Men jag kan inte säga att det var den som gjorde det eller att det är regionala investeringsförmågor i kulturen som har gett olika typer av utveckling. Det har jag inga belägg för.

Jag vill återknyta till det som Arne sade inledningsvis om bra och dåliga lärare och hur viktigt det är för utbildningssystemet. Jag var i Toronto förra året och lyssnade på Malcolm Gladwell som har skrivit *The Tipping Point*. Jag säger inte att jag stöder honom, men han tog upp en intressant frågeställning. Om man kunde räkna ut den ekonomiska förlusten som görs genom alla dåliga lärare som finns i relation till dem som är bra och vilket ekonomiskt värde de skapar skulle man kanske våga utmana skolsystemet lite mer än vad man har gjort hittills. Jag ska inte säga huruvida jag stöder eller inte stöder detta påstående, men jag tycker att det väcker en viktig fråga när man talar om kreativitet och den slutgiltiga avkastningen från denna.

Hans Löwlund: Du väckte en tanke – eftersom jag nu kommer från en annan del av världen – att det är märkligt att skolsystemet över huvud taget medger dåliga lärare. Det är väl en brist i sig. Egentligen är det nog inte lönen i första hand, även om jag har största respekt för att olika yrkeskategorier gärna vill se sin nytta bättre värderad. Men det handlar mer om att skapa en arbetsförutsättning som välkomnar en utveckling av just skolan i detta fall.

Skolan är självklart viktig. Många refererar till egna exempel, och det vill jag också göra. Jag är uppväxt i en lärarfamilj. Min pappa hade dessutom musik som sin stora passion. Under hela min storasysters uppväxt, hon är sju år äldre än jag, hade pappa ett storband med tolv musiker. Varken jag eller min syster trakterar ett enda instrument och vi är båda musikaliska. Förklara det! Visst är det fascinerande? Min syster kunde ju ha sjungit i dag och varit duktig på det. Jag kunde ha haft storband i dag, men nej. Förutsättningarna blev sådana att ingen av oss tog upp det. Jag tror att det påverkade familjen så mycket. Han var borta mycket. Visst, det var kul, och mor och far trivdes med det. Men det var ändå något som gjorde att vi inte valde den vägen.

Jag tror att det är minst lika viktigt när man är vuxen, i sitt yrkesliv, att bli påmind om att man inte ska vara så fruktansvärt instängd i sin egen värld. Man måste kliva utanför boxen och tänka annorlunda. Det gäller er, mig och alla andra. Kan man någon gång med jämna mellanrum bli påmind om hur mycket kreativitet man egentligen bär på kan man som förälder komma hem och påverka sina barn som i sin tur kanske hjälper till att påverka skolan. Då får man en rotation i detta som skulle kunna underlätta något i varje fall.

Oberoende av förutsättningarna när man var liten med engagerade eller oengagerade föräldrar, bra eller dåliga lärare så är man inte förlorad. Men

man måste bli påmind om någon gång i sin yrkeskarriär att man kan göra det mycket bättre och ha det mycket roligare. Helt plötsligt skapas då en drivkraft. Det var väldigt ovetenskapligt men ändå en uppfattning.

Vice ordföranden: Efter den brandfacklan om att det aldrig är för sent och att det finns nya livschanser för oss att ta vara på lämnar jag ordet till näste frågeställare.

Olof Lavesson (m): Nej, det är aldrig för sent. Jag levde länge enligt devisen: Det är aldrig för sent att börja träna, så varför börja nu?

Innan jag ställer min fråga vill jag kort kommentera detta med kultur- och musikskolor. Jag har förmånen att sitta i juryn för Årets kulturskola och därigenom granska lite grann vad som finns runtom i landet. Jag kan konstatera att det är ungefär som med Arne Ruths teckningslärare. Det finns kulturskolor som skapar fantastiska förutsättningar, och det finns de som väldigt effektivt dödar kreativitet. Det är mer målet än medlet som kanske ska stå i centrum.

Återigen sitter vi som allihop är ganska vana kulturdebattörer och diskuterar dem som inte upplever sig vara så aktiva kulturkonsumenter. Vi glömmer ofta bort att alla är beroende av ett kulturellt samhälle men att många känner att de inte är aktiva kulturkonsumenter och att kulturen inte är något som de har direkt nytta av. Ofta förenklas konst- och kulturbegreppet, både politiskt och inom det civila samhället, till: Och så ska vi väl ha lite kultur därutöver som grädde på moset. Man fokuserar kanske mer på konsumtion än på kreativa processer.

Hur kan man arbeta med kvalitetsbegreppet när man talar om att dra nytta av kreativa och kulturella konstnärliga processer? Hur viktig är beställarens kompetens? Hur kan man utveckla beställarens kompetens?

Emma Stenström nämnde sponsring som endast *en* fälla. Det finns ett antal som i stället har valt att säga att sponsring bara är ett sätt att räkna hem nästa års budget. Hur kan vi i stället vara med och investera i idéutveckling och forskning och utveckling? Jag tänker naturligtvis på Robert Weil, bland andra. Finns det ett beställaransvar? Å andra sidan, finns det ett konstnärligt ansvar för den som deltar i de kreativa processerna?

Hans Löwlund nämnde att skillnaden mellan att beställa en konsult och en konstnär är att man med konsulten vet vad det kostar och inte får mer än vad man betalar för. Vilket ansvar har den som deltar i de kreativa processerna från konstens sida? Hur står sig Sverige internationellt när det gäller denna typ av kompetens?

Vice ordföranden: Det var många intressanta frågor och perspektiv på en gång.

Hans Löwlund: Det jag hörsammade mest var Olofs fråga om vem som bär ansvaret när man skapar relationer mellan kultur och näringsliv. Jag tror att terminologin och språket gör att det blir förvirrat mellan dessa två olika kluster. Jag tror att näringslivet ofta skulle vilja ha ett bättre samarbete men känner sig missförstått. Med bättre samarbete menar man inte att man säger nej till att i framtiden sponsra kulturen utifrån de traditionella vägarna utan snarare att man vill se hur detta kan vidareutvecklas på ett ännu mer påtagligt och tydligt sätt som gynnar företaget mer långsiktigt och inte bara är en skylt på väggen för 100 miljoner, 3 miljoner eller 30 000 kronor.

Ansvaret finns hos beställaren, men beställaren har haft svårt att få kontaktrelationen mellan näringsliv och kultur. Jag tror att om man tänjer begreppen och får ordning på terminologin skulle detta underlättas otroligt mycket. Det är nästan som när svenskar och danskar ska göra business. Alla är fullständigt överens, men man missförstår varandra någonstans. Det är ungefär samma sak här. Vi vill så väl, men någonstans går det fel. Vi måste hitta vägen förbi det problemet. Det var bara svar på *en* fråga – men i varje fall en början.

Charlotta Mellander: Det här är inte min specialkompetens. Emma kommer att kunna säga betydligt bättre grejer om detta. Däremot är kvalitetsbegreppet intressant. Det är något som vi som arbetar kvantitativt stängas med. Hur mäter man kvalitet? Kvalitet är oerhört viktigt inom denna sektor. När vi laborerar med detta tittar vi på kvantitet till syvende och sist. Om man säljer mycket är det nog ganska många som tycker att det är ganska bra. Vi tittar lite grann på hur mycket man är villig att betala för att få lov att konsumera det. Vi tittar också lite grann på livslängd. Vissa grejer kan sälja oerhört mycket under kort tid, när väldigt många är intresserade av att betala för det, men sedan lever det bara en månad. Andra grejer lever däremot i mindre skala i många år. Det är en jättesvår balansgång hur man ska mäta kvalitet när man arbetar kvantitativt som vi gör.

Frågan om kompetens och konstnärligt beställansvar lämnar jag med varm hand över till någon annan.

Emma Stenström: Det är lite för komplicerade frågor att besvara på ett bra sätt på detta korta vis. De är dock oerhört väsentliga och centrala. Jag är själv mycket förtjust i dem, måste jag lägga till. Det gäller förstås frågan om det kvantitativa kontra det kvalitativa. Ska man mäta allt? Olof tog upp exemplet med Proventus.

Jag har precis skrivit en fallstudie som inte är godkänd eller publicerad än. Den handlar om samarbetet mellan kulturen och näringslivet utifrån bland annat Proventus satsningar. Här är kvalitetsbegreppet centralt. Man måste utgå från konstnärlig integritet, kvalitet och starka konstnärskap i grunden för att det över huvud taget ska bli något intressant. Kvaliteten är förstås i centrum. Då måste man ha folk som kan göra dessa kvalitetsbedömningar. Det

anser man sig inte nödvändigtvis kunna när man har gått Handelshögskolan och liknande.

Den typ av studier som åtminstone pekar i denna riktning – att tänka i dessa termer – visar att det inte spelar någon stor roll om det är privat eller offentligt finansierat så länge man ställer integritet, långsiktighet och kvalitet i centrum. Det väsentliga är dessa dimensioner.

En annan spännande fråga som dyker upp i studien är att man på kort sikt kan tänka att dessa världar står långt från varandra. Egenintresset och samhällsansvaret går inte nödvändigtvis samman. På lång sikt är det dock ingen skillnad mellan ett företags egenintresse och ett samhällsansvar och samhällsintresse. På lång sikt kräver ett näringsliv som ska överleva konsumenter som mår bra och är bildade, ett samhälle som är demokratiskt med alla sådana värden, alltså ett friskt samhälle på alla sätt och vis. Därmed är det ingen skillnad på en långsiktig nivå.

Ibland blir det kontraproduktivt att kasta sig in i snabba mätningar av nytan av saker på kort sikt, oavsett om det är satsningar i företag eller samhälle. Jag tänker på idéhistorikern Sven-Eric Liedman som menar att det finns saker som vi kanske inte ska mäta, till exempel mänskliga kvaliteter och människans värde. Där måste vi våga lita på att det finns det icke mätbara. Det är också en sådan sak som kommer fram i fallstudien. Det är jättesvåra frågor, men de är enormt centrala. Jag ska skicka rapporten när den är klar.

Arne Ruth: Min uppfattning är att man aldrig kan mäta konstnärlig kvalitet. Är den i någon mån mätbar är det i efterhand. Pär Lagerkvist var en osäljbar författare, men familjen Bonnier valde att ge ut honom trots att hans böcker inte sålde. Han fick Nobelpriset. Det är den formen av omätbarhet som detta handlar om.

I det jag har skrivit om kulturpolitik har jag pläderat för en mer mångfaldig stödstruktur, till exempel det som inte minst Emma har intresserat sig för, nämligen stiftelseformen som stödfaktor. Jag brukar jämföra det med ett ekologiskt system. Ju fler källor det finns med olika utgångspunkter, desto större är sannolikheten för att det oväntade händer. Jag har diskuterat detta med Tysklands förste kulturminister, Michael Naumann. Tidigare hade man bara haft kulturministrar på delstatsnivå. Han är socialdemokrat och numera chefredaktör på Die Zeit. Han gjorde två stora insatser som kulturminister.

Det ena var att han såg till att EU inte blockerade de fasta bokpriserna i Tyskland. Det betyder att jag kan gå in i en bokhandel i vilken liten stad i Tyskland som helst och köpa vilken bok jag vill. Jämför det med Sverige! Här har vi en total monopolisering av bokutbudet. Här finns städer där man inte har en bra bokhandel. I Österrike är det likadant som i Tyskland. Jag kan inte vara någonstans utan att gå in i en bokhandel, så jag undersöker detta av egenintresse.

Det andra han gjorde var att han ändrade stiftelselagstiftningen så att inte bara rika människor skulle kunna sätta upp stiftelser sig själva till åminnelse. Medborgare skulle kunna säga: Vi vill stödja det här projektet. Vi skapar en

stiftelse. Vi går samman några stycken och tigger pengar och samlar in. Vår stiftelse ska ha en entydig uppgift och stödja detta konstnärliga projekt.

Den förändringen av stiftelselagstiftningen skulle vi ha i Sverige. En märklig del av den svenska lagstiftningen är att här gäller sedan länge skattebefrielse för gåvor till naturvetenskaplig forskning, till nordiskt samarbete och allmän utbildning men inte till kulturgåvor. Det är bisarrt. Gör något åt det, kära riksdagsmän, fortare än kvickt!

Vice ordföranden: Vi tackar för den uppmaningen. Här behandlas allt från kvalitet till stiftelser och politiska beslut. Kvalitet är en skör och en skön materia att ägna sig åt. Det kan vi väl alla vara överens om. Brinnande ljuslåg, Bachfugor spelade i ensamhet – allt sådant är svårt att väga, mäta och transponera till tal. Det är svårt och skört men viktigt.

Anders Åkesson (c): Jag tackar för intressanta föredragningar. Apropå Arne Ruths inspel om skattelagstiftningen är det en av de saker som tas upp i den rykande aktuella Kulturutredningen. Där gör man just den analys som du nyss gjorde om denna lätt bisarra företeelse. Vi får se vad som händer.

Jag och många med mig, tror jag, ägnar för närvarande mycket tid åt samtal runtom i landet om Kulturutredningen. Jag var på ett sådant i min hemort Kalmar i måndags kväll. Kulturutredningens förslag att det nuvarande nationella målet om kommersialism och dess negativa påverkan ska försvinna ur de nationella målen togs upp. Då uppstod en diskussion om huruvida det var bra eller dåligt och varför det hade kommit till. På den tiden, sent 60-tal och tidigt 70-tal, var det kanske rätt naturligt att man skrev in denna typ av mål.

Nära Kalmar ligger Vimmerby. Där växte det en gång upp en rätt så kreativ kvinna vid namn Astrid Lindgren. Under kvällen tog vi upp detta med tillväxt för kultur och regional tillväxt. En person sade mycket klokt att om någon hade uppmanat Astrid Lindgren att skriva böcker om Småland i syfte att skapa regional tillväxt i Astrid Lindgrens Värld – i dag ett besöksmål med 600 000 glada människor om året, vilket betyder välstånd, skola, äldreomsorg och allt i Kalmar län – hade hon förmodligen misslyckats med uppgiften. Men hon gjorde det för att hon var fri att göra det. Hon hade tid över eftersom hon brutit foten i Vasaparken och stenograferade ned sina berättelser för sina barn. Det blev ett författarskap med böcker som ett förlag gav ut. Ur det kunde någon annan kreativ göra ett besöksmål.

Jag har en fråga till Hans Löwlund och TILLT. Du antydde att man möjligen måste ha metoder för att mäta insatserna som gör att insatsens värde blir möjligt att förklara i en miljö som möjligen inte är forskarnas miljö utan kanske den just nu väldigt tuffa näringslivsmiljön, det vill säga att kunna sälja in det som Skådebanan och TILLT kan bidra med.

Skulle du vilja konkretisera på vilket sätt som ni har utvecklat det mätbara eller de synbara effekterna? Verkligheten just nu är att TILLT och Skådebanan träffar företag som kanske har tappat halva eller 75 % av sin produktion

på ett halvår. Det är här och nu. I den miljön kommer TILLT och Skådebanan och säger att man föreslår att företagen ska göra en kulturell satsning när de kanske sitter och sliter med varsellistor och ett företags överlevnad. Det är så det är just nu. Så kommer det inte alltid att vara.

Kan du utveckla det som du antydde om metoder för att mäta insatserna?

Hans Löwlund: Det är helt rätt. Vi var inne på det. När det först och främst gäller nuläget kan man säga att det inte är lätt att erbjuda någon tjänst över huvud taget för alla har en instinktiv försiktighet när det gäller om de ska anlita någon, och de måste tänka till två gånger innan de går vidare.

Vi inom denna verksamhet har världens bästa försäljningsargument: Nu måste ni se till att utveckla de människor som är kvar på arbetsplatsen och få dem att känna sin hemvist, känna att det som de gör är angeläget, känna trivsel och kanske känna att de får en utveckling av sin personlighet.

Det låter väldigt lätt och bra, men det är inte alltid lätt att få någon acceptans på det.

Vad är då nästa steg? Det är det mätbara resultatet. Jag säger inte att allting ska vara mätbart när det gäller mixen mellan kultur och näringsliv. Det finns säkert faktorer som det skulle vara närmast absurt att försöka mäta. Det måste finnas ett litet mått av kreativ galenskap också som får bli det som det blir. Det som blir bra ger man luft, och det som blir dåligt döljer man så fort det går.

Det mer basala är: Kan man visa att man gör en ansats där man kan visa på lägre sjukfrånvaro eller visa på att intresset för någon företeelse på företaget eller på institutionen ökar på grund av insatsen? Kan man rent av visa att produktutvecklingen förbättras och se en långsiktig lönsamhet i det? Vi vill visa så mycket som bara går att visa, men instrumenten eller verktyglådan för det är väldigt bristfällig. Därför hyser vi väldigt stora förhoppningar om att universitet, högskolor, forskare och professorer har ett genuint intresse för att medverka i att få ordning på terminologin och framför allt på måttstocken. Det kanske ska mätas i andra måttenheter, vad vet jag. Men någonstans behövs det.

Svaret var väl både ja och nej på den frågan. Men det var i alla fall en början.

Charlotta Mellander: Jag kommer från en bakgrund där vi mäter allting hela tiden. Jag inser naturligtvis också att allt inte är mätbart. Men värdet av det är att man har någonting att luta sig mot och, som det beskrivs här, att vi åtminstone ger något slags indikation på vad värdena skulle kunna vara.

Men, som sagt, alla nationalekonomer tror inte att man kan mäta allt. Detta är bara ett förtydligande.

Emma Stenström: Detta är den eviga frågan. Jag är själv involverad i några sådana studier. Några av mina gamla kolleger har mätt just era satsningar. Det är ett evigt dilemma och en evig diskussion.

Astrid Lindgren skulle säkert inte ha skrivit med detta uppdrag. Det finns alltså flera aspekter på detta. Nu har jag inte sett er senaste studie – sammanfattningen från mars.

Om man tittar på era studier och många andra – det görs många sådana här försök – tycker jag ändå att jag ser en tendens till att det är svårt. Orsakssambanden är svåra att avgöra. Det är väldigt svårt att säga: Det var just det här som gjorde att sjukfrånvaron minskade.

Det är alltid svårt att mäta ökad kreativitet. Däremot pekar alla dessa kvalitativa studier på att folk upplever ett starkt värde.

En del försöker fånga andra sätt att mäta detta upplevda värde eftersom de direkta orsakssambanden ibland kan vara knepiga att verkligen härröra från just dessa satsningar och det får en annan effekt som vi har börjat se lite grann när vi har tittat lite på konstnärer på arbetsplatser.

Jag har medarbetare som faktiskt också känner att en av poängerna just är att detta kommer in *inte* för att företagsledningen vill att man ska bli mer effektiv eftersom det då inte är kul längre, utan det är just för att det har ett annat värde från början som det får ett värde.

Det är ett jätteknepig och jättespännande område. Min erfarenhet är att de flesta kvantitativa studierna har haft svårt och också kan få fel effekter, medan de kvalitativa pekar på definitivt upplevda värden hos alla parter.

Återigen: Slå ett slag för tidsaspekten, det långsiktiga. Det är en av de saker som vi har tittat på. Vi har tittat på 50 konstnärer som har varit ute på arbetsplatser runtom i Sverige. Då har vi tittat på hur de upplever den konstnärliga kvaliteten, inte nödvändigtvis i det specifika projektet i företaget. Men de erfarenheter som de får med sig har gjort mycket på sikt i deras konstnärskap också.

Återigen: Kvantitet, kvalitet, olika mätmetoder och tiden är oerhört väsentliga faktorer här, tror jag.

Arne Ruth: Jag tror att man gör klokt i att ha en realistisk bild av när saker och ting *måste* vara mätbara och när de *kan* vara mätbara.

Vi har diskuterat olika typer av kulturstöd. För mig är det självklart att sponsring bygger på någon form av mätbarhet. Det är ett företagsekonomiskt kalkylerande förhållningssätt, och det ska man inte moralisera över. Det handlar om företags livsvillkor helt enkelt.

När jag var på Dagens Nyheter satt jag i DN:s styrelse och var tvungen att ta den typen av beslut och alltså väga det idealistiska mot det affärsmässigt realistiska. Ofta fattar man fel beslut, men likafullt är det en kalkyl som man måste göra.

Sedan finns det andra typer av bidrag och andra typer av subventioner som är svårare att kalkylera. Jag tycker att TILLT-projektet är ett jätteintressant projekt på det sättet därför att det självklart inte är enkelt mätbart.

Då skulle jag vilja tillfoga en faktor i bilden av vem som definierar mätbarheten. Om ni ursäktar ser jag en könsaspekt i detta.

Det är för mig inte en tillfällighet att det är Emma och andra på Handelshögskolan som har fört in denna diskussion i Handelshögskolans verksamhet. Det tenderar att vara kvinnor, det vill säga att de har en annan utgångspunkt. De ställer frågor som inte har varit giltiga och självklara på Handelshögskolan. Det handlar i sin tur också om att det de facto är kvinnor som är det kulturbärande skiktet. Det är så att säga kvinnor som upprätthåller teaterpublik.

På Dagens Nyheter såg man detta direkt. Sportsidorna lästes till övervägande del av män, men naturligtvis också av kvinnor. Kultursidorna lästes till övervägande del av kvinnor. Det fanns en sådan egendomlig könsuppdelning i detta. Vare sig man vill det eller inte är det en faktor i bilden.

Jag skulle vilja kasta in ett exempel som har figurerat. Volvo hade en idé om att göra en kvinnorelaterad bilmodell. Men det blev inte någonting av, vilket jag tror var uridiotiskt. Vi lever i Skandinavien i den mest emanciperade delen av världen. Självklart ska kvinnor kunna definiera hur man gör en säljbar bilmodell. Det behöver inte vara en snällbil. Det kan mycket väl vara en strömlinjeformad sportig bil, men det ska finnas ett annat perspektiv än det självklart mansdominerade. Bilkulturen har precis som sporten tillhört mansdomänen. Då blir kalkylen annorlunda.

Jag tror att kvinnan tenderar att göra en annan uppskattning av vad som är räntabelt än vad en man gör. Jag får säga det som man. Jag har varit gift två gånger, båda gångerna med feminister. Det har jag varit tvungen att lära mig av.

Vice ordföranden: Tack och lov för kvinnor, både på Handelshögskolan och i kultursfären, och tack och lov för en och annan manlig feminist också.

Solveig Hellquist (fp): Jag skulle vilja tacka Emma Stenström för inlägget om att man börjar diskutera vad vi har gjort för fel med anledning av finanskrisen. Jag har själv funderat på hur det kommer sig att det inte finns några bromsar när det finns så många professionella ekonomer av olika slag. Det verkar ha funnits bara risktagare. Men detta lät positivt.

Jag har också frågor om att göra mätningar. Jag ser en tendens i samhället nu, oavsett sektorer, att man pratar om evidens och om att mäta. Det är klart att vi ska mäta, men jag är väldigt glad att det finns synpunkter på att vi faktiskt ägnar mycket tid och kraft åt att mäta det omätbara. Det tar jag med mig med glädje härifrån.

Jag vill återkomma till barnen. Det är som vanligt att man ganska mycket hoppar över föräldrarna. Som folkpartist förstår ni att jag stöttar detta med skolan och skolutveckling och att vi ska ha en bra skola och bra lärare. Det är avgörande för framtiden. Men lika avgörande är föräldrarna.

I dagens samhälle föds barn in i något av en artificiell värld. De sitter mycket framför tv-apparaten. Sedan blir det att både föräldrar och barn sitter framför datorn.

Jag är inte motståndare till denna teknik på något sätt. Den ska vi använda. Om man börjar från noll, som Arne Ruth talade om, och då tänker jag på språket, spelar det ingen roll att man sätter ett barn i ett rum med tio tv-apparater och datorer. Barnet kommer inte att lära sig ett språk. Ett språk knådas så att säga in av föräldrar. Det är så man lär sig ett språk.

Jag tycker att det är leken, som Arne Ruth också var inne på, som skapar kreativitet, i stället för datorer, tv och så vidare. Har ni någon uppfattning om det? Är det inte leken som gör att man fantiserar och inte färdiga produkter?

Hur mycket jantelag har vi i Sverige? Är det ett hinder för kreativitet och för att hitta nya vägar och nya perspektiv? Är vi mindre nyfikna än andra? Vet ni någonting om det?

När jag sitter i en grupp av människor som nu brukar jag tänka: Här sitter socialdemokrater, och de har den ideologin. Här har vi en centerpartist och så vidare.

Men trots att jag träffar dem många gånger vet jag inte om de har dolda talanger eftersom det aldrig förs på tal. Det är sällan man för det på tal i gruppen.

Då tänker jag: Är vi speciella på så vis att vi inte ska sticka ut och inte tala om vi är jätteduktiga på att sjunga, trola eller något annat?

Vice ordföranden: Det här är väldigt intressant. Vi kanske skulle behöva lite TILLT-perspektiv också i utskottet och ta reda på våra dolda talanger – vem vet. Det är väldigt intressant.

Vem vill svara på Solveig Hellquists oerhört komplexa fråga?

Hans Löwlund: Jag har inget svar. Det överlåter jag till mina vänner här.

Men när det gäller publikationen om just Genklang Vara är inledningsorden skrivna av Jan-Erik Wallin som är kommunalråd i Vara kommun. Han använder uttrycket jante hur många gånger som helst, och egentligen handlar hela detta projekt om detta, alltså att han ville förlösa människor från den ständigt hämmande effekten att de inte vågar. Ta gärna ett exemplar av den publikationen så fortsätter vi på detta tema en stund till.

Charlotta Mellander: Jag vet jättelite om barns pedagogiska utveckling, men det kan säkert ligga någonting i det du säger. Däremot tror jag att vi svenskar är mer influerade av jantelagen än andra länder. Jag har inget belegg för det. Som svensk forskare arbetar jag i en nordamerikansk miljö. Jag jobbar väldigt aktivt med forskare från USA bosatta i Kanada. Det är alltså tre länder inblandade. När dessa forskare skulle flytta upp till Kanada och starta sitt institut hade de en fantastisk finansiell bakgrund. Det var nästan 1 miljard kronor som hade satsats i detta institut. När de kommer upp dit säger de: Vi ska satsa

på att bli bäst i världen på det som vi gör. Jag och kanadensarna skruvade på oss eftersom vi inte säger så. Men för dem var det en självklarhet. Jag märker rätt ofta på deras sätt att uttrycka sig att de har en annan tro på sig själva.

När jag har pratat med dem kommer jag ihåg hur det var när jag gick i grundskolan. Det har säkert hänt jättemycket sedan dess i skolan. Det ser jag bara på mina barn. Jag var rätt duktig i matte. När jag hade klarat av min bok fick jag gå ut och leka medan de andra räknade ikapp i stället för att jag fick nya utmaningar. Jag skyller på det när jag inte klarar av matematiken i mitt jobb.

Jag tycker att det är en toppenidé att lyfta underifrån. Men det finns också en tendens att trycka ovanifrån. Jag tror att man behöver lyfta hela vägen. Det som man gör i USA är ganska befriande.

Emma Stenström: Nu ska jag vara motvallskäring. Det blir jag lätt. Enligt just dessa forskare är väl Sverige bäst i världen just på kreativitet, kultur och sådana aspekter? Vi må ha en jantelag eller inte, men jag skulle vilja säga att vi är otroligt bra. Jag skulle kanske kunna svara någonting annat. Men de siffror och den statistik som jag har sett tyder på att Sverige är väldigt bra på väldigt mycket. Jag tror att det delvis handlar om att vi har haft denna folkbildning, denna infrastruktur och detta samhälle som må ha tryckt ned men som också har lyft upp alla till en nivå. Det tycker jag.

Nu ska man ta dessa siffror med jättemycket salt, och de är verkligen inte säkra, men de är bra för att rubba ens egna föreställningar. Man kan göra jämförelser mellan Sverige och EU när det gäller kulturkonsumtion. Vi vet alla hur kulturella fransmännen är, eller hur? Men de är det inte i jämförelse med svenskarna. Det är en större andel svenskar som går på bio, på teater och på museum och som läser och så vidare. Den enda punkten i denna europeiska statistik där fransmännen är bättre, om man har den graderingen, är när det gäller att tycka att kultur är viktigt. På alla andra punkter är Sverige bättre.

93 % av svenskarna utövar någon form av kulturaktivitet. 39 % av grekerna gör det. Man ska ta dessa siffror med en nypa salt. Denna typ av jämförande statistik ska göras om.

När jag möter mina internationella forskarkolleger – till skillnad från när Charlotta Mellander gör det, och nu blir jag riktigt oppositionell – säger de: Vi förstår inte vad ni klagat över i Sverige. Vi tycker att ni har det så otroligt bra på många sätt, och ni är så bra när det gäller kreativitet och kultur. Det är just det som vi pratar om.

Arne Ruth: Jag är på Emma Stenström i denna konflikt. Jag kan jämföra Sverige med till exempel Tyskland, som jag kan ganska väl, och England. Det är två tydliga klassamhällen. När det gäller titulatur på arbetsplatser och så vidare finns det sådana symboliska klassmarkeringar i dessa två länder som är bromsande för människors skaparkraft och självförtroende. Det är min uppfattning.

Jag kan vara självbiografisk. Jag, min mor och mina två syskon kom hit som flyktingar från Tyskland i krigets slutskede. Det tog min mor nio år att utbilda sig till lärare innan hon kunde försörja oss helt och hållet. Hon hade lärarvikariat som ett slags delförsörjning under denna period. Vi hade sämre ekonomi än en arbetarklassfamilj under denna period. Min mamma var själv svenska. Men det var tack vare att hennes egen mamma, som inte heller hade några pengar, var villig att hjälpa till som vi klarade oss genom att vi fick bo i hennes hus. Vi fick en egen lägenhet först när jag var nio år gammal.

Men det svenska samhället vid den tidpunkten släppte fram människor. Det var alltså möjligt. Tyvärr är det inte lika enkelt i dag. En nyckelfråga är hur vi hanterar personer med invandrarbakgrund.

Jag är i dag gift med en kvinna som kommer från Iran. Jag kan ta henne som exempel. Hon har en akademisk utbildning. Hon har en engelsk doktors-examen och har undervisat på Yale. Men hon har aldrig haft en chans att få ett akademiskt jobb i Sverige. Och hon är inte ensam om det. Detta bryr jag mig mindre om. Hon bryr sig inte heller om det. Men det är denna generations barn som det handlar om. Det är inte ovanligt i vår bekantskapskrets att föräldrar flyttar till Kanada därför att det är lättare att komma in i samhället i Kanada.

Det är någonting i hur vi hanterar den resurs som personer med invandrarbakgrund utgör som inte stämmer. Det är att misshushålla med resurser. Jag ber om ursäkt för att jag blir patetisk i detta fall, men jag tycker inte att man ska diskutera invandrarfrågorna i termer av medlidande. Man ska diskutera dem i termer av möjligheter. Vår enda möjlighet att till exempel bli kreativa är att vi ser till att denna mänskliga resurs tas till vara maximalt.

I förhållande till Sverigedemokrater och andra är det detta argument som man ska använda. De är bakom flödet. De befinner sig i en annan historisk epok. De förstår inte vad världen handlar om i dag.

Vice ordföranden: Detta är en mycket intressant samtalsrunda. Det rör sig om alltifrån Aksel Sandemoses *En flykting korsar sitt spår* om jantelagen till integrationsproblematiken. Men ytterst handlar det nog egentligen om människosyn och om hur vi ser på andra. Det går igen som ett tema här.

Lars-Axel Nordell (kd): Kulturutredningen kommer att ”tvinga” regionerna att verkligen ta sig an kulturfrågan när man nu har en regional planering. För vissa är detta någonting alldeles nytt eftersom man inte har haft dessa tankar, framför allt om man ser kulturen som någon sorts dekor och inte som någon sorts grundpelare. Då får man problem.

Nu menar jag att denna portföljmodell och så vidare kommer att göra att man måste ta tag i dessa frågor på allvar. Det tror jag kommer att vara väldigt betydelsefullt.

Frågan om invandrare, integration och en mångkulturell utmaning är någonting som är jätteviktigt i dag, och det kommer att bli viktigt.

Under kriget på Balkan var Christina Doctare där och jobbade. Hon kom hem till Sverige och besökte många av dem som hade tagit sin tillflykt till Sverige från Bosnien. Hon såg tydliga skillnader mellan dessa människor beroende på var i Sverige som de bodde. Det hade att göra med om de hade deltagit i folkbildningen eller inte. De som inte hade deltagit i folkbildningen mådde mycket sämre. Diskussionerna med dem handlade nästan bara om krig och elände. De rörde sig i en liten cirkel, och de grävde ned sig i hur eländigt det hade varit. Men de som deltog i folkbildningen mådde mycket bättre för att de fick nya intryck, och de vidgade sina cirklar.

Jag tycker att det är jättespännande att doktor Doctare har konstaterat detta som var så tydligt. Hon pekade ut platserna och kunde konstatera att skillnaderna berodde på att vissa hade deltagit i folkbildningen.

Min fråga till er är: Hur kan vi ta till vara folkbildningen på ett bättre sätt som en utvecklingskraft? Det är ju fritt och frivilligt och inte tvingande på något sätt. Man brukar säga att utbildning ger färdighet, men folkbildning ger värdighet.

Om man nu också ser den skaparkraft som kommer från andra länder i ett mångkulturellt samhälle kan detta bli väldigt bra. Men vi får inte låsa in den. Hur ser ni på just folkbildningens möjligheter?

Vice ordföranden: Folkbildningsperspektivet har kommit fram. Jag föreslår att vi går en runda till så att ni alla får ge några synpunkter på hur ni ser på detta och på folkbildningen som en motkraft eftersom det väl egentligen är det som Christina Doctare lyfter fram.

Arne Ruth: Det som vi har varit inne på här nu med svenska folkets uppenbara musikaliska begåvning handlar om en typ av folkbildning som är sammansatt.

Jag läste en artikel för ett bra tag sedan, i början av 2000-talet, i New York Times. Där diskuterade man vad det var som gjorde att så många svenskar blev framgångsrika på den kommersiella musikmarknaden. Vad är det i detta lilla konstiga land som producerar stjärnor på den amerikanska musikmarknaden som är stenhård och tuff? Den förklaring som gavs var att det finns ett kulturpolitiskt stöd för att lära sig spela musik. Det finns träningslokaler, och man kan låna instrument. Det var en stor förundran. Är det så att säga möjligt att skapa ett statligt och offentligt finansierat system som sedan leder till kommersiell framgång? Detta var en total paradox från ett amerikanskt perspektiv. Det var en mycket intressant artikel.

Det är dessa paradoxer som vi egentligen pratar om. Jag skulle vilja säga att folkbildning förutsätter att skolan inte definieras enbart instrumentellt. Det förutsätter att utbildning är någonting som man också har chans att gå igenom senare i livet. Där skulle jag vilja slå ett slag för återupprättandet av den klassiska folkhögskolan.

Min mamma var folkhögskolelärare högre upp i sin lärarkarriär. Därför har jag fått en känsla för hur folkhögskolor fungerar. Det är en öppenhet i fråga

om åldersgrupper. Det finns inte heller en målsättning att man ska få ett betyg som leder till det eller det resultatet, utan det är en form av mognadsprocess som folkhögskolan hjälper till med. Den delen måste också finnas i ett utbildningssystem för att man ska få in denna kreativa aspekt.

Jag känner en folkhögskolerektor, men jag ska inte säga vilken skola det är fråga om eftersom hon klagar ganska mycket över villkoren. Folkhögskolan blir alltmer inrutad för att över huvud taget kunna överleva. Den har svårare att fungera på detta öppna sätt.

Hans Löwlund: Jag nämnde i inledningen av min presentation att vi har med bildningsförbunden i vår verksamhet. De sitter i styrelsen och är aktiva, och de sitter även i de rådgivande kommittéerna. De använder naturligtvis oss också som en egen språngbräda för att försöka skapa sina utbildningskoncept och sina studiecirklar som kanske har bäring på arbetsplatser och personalgrupper eller att de rentav sätter i gång egna utbildningar och studiecirklar i sin verksamhet. Bildningsförbunden i sig är alltså väldigt intresserade av detta samarbete och vad det kan ge på lite sikt. Det var min reflexion kring detta ämne.

Ordföranden: Jag tackar alla för oerhört intressanta synpunkter. Många av de frågor som jag tänkte ställa har redan ställts. Men jag vill göra en reflexion när det gäller hur dåliga vi är på att ta vara på invandrade personers kreativitet och det som de har att ge oss.

Då tänker jag genast på betydelsen av nationella minoriteter. Jag har själv rötterna i både den tornedalska och den samiska nationella minoriteten. Det fanns ju en kraft också tidigare, men när tornedalingarna blev erkända som en nationell minoritet fick man också en kulturell självkänsla, en kulturell identitet, och detta har betytt mycket för den kreativitet som ändå har uppstått i Tornedalen. Jag behöver bara nämna Mikael Niemi och *Populärmusik från Vittula* och den betydelse som det har haft för självkänslan och även för näringslivet att utvecklas. Det kanske är någonting som vi borde dra lärdom av.

Jag satt och funderade på en fråga som Anders Åkesson var inne på. Det gäller kommersialismen och kulturen eller kreativiteten och hur dessa kan befrukta varandra. Då tänkte jag på att när skaparna av Hultsfredsfestivalen besökte kulturutskottet för en tid sedan presenterade man ett projekt. Jag vill minnas att det hette Funk, vilket står för forskning, utbildning, näringsliv och kultur. Då poängterade man många gånger vikten av att samhället står för en bra kulturell infrastruktur, och då tänker man väl speciellt på musik- och kulturskolorna.

För att kunna nå de kulturella nyttoeffekterna måste man ha en bra kulturpolitik. Då blir det lite specifikt här. Har då kulturpolitikens mål att motverka kommersialismens negativa verkningar varit ett hinder till dags dato? Och när man talar om negativa verkningar måste det per definition innebära att det också finns positiva verkningar.

Då tänkte jag också, utifrån Hans Löwlund från TILLT, på krisbekämpning i dag, alltså: Hur använder man kreativitet som en aktiv krisbekämpning i finanskrisen när vi är inne i en lågkonjunktur?

På något sätt har jag ju förstått av era inledningar att kreativiteten är gränsöverskridande. Den finns inte bara i kultur, utan den finns i kunskapssektorn, servicesektorn och alla sektorer. Jag tänkte också på att jag hörde någonstans att det fanns någon guru inom den ekonomiska världen som talade om att det skulle behövas offentliga satsningar som motsvarade 4 % av bruttonationalprodukten. Sedan har ju Obama gjort sitt, men han har ju inte kommit upp i de här procentsatserna. Vi i Sverige ligger kanske på 1 % eller något sådant. Samtidigt är Sverige jättebra när det gäller hur delaktiga vi är i kulturen. Där har vi höga siffror.

Men det kanske är så att man behöver uppgradera kreativitetens betydelse när man går in i sådana här kriser. Då kom jag att tänka på att jag för några dagar sedan träffade några pensionärsorganisationer, och vi pratade om kultur för seniorer etcetera. Där uttryckte man att det är så oerhört viktigt att vi får kultur, därför att det är så tungt att just nu leva med kunskapen att man får det ekonomiskt sämre och sämre.

Jag vill också ta en liten avslutande historia här, som är kopplad till den reflexion som Arne Ruth gör om att kulturen är väldigt kvinnodominerad. När man tittar på forskningen: Varför är kultursektorn så lite beforskad? Jag får en känsla av det. Vad beror det på? Beror det på den patriarkala maktstruktur som vi har i samhället? Har ni några idéer om hur man ska kunna få en förändring till stånd?

Vice ordföranden Cecilia Wikström (fp): Efter den lilla utmaningen går ordet till panelen, som kort och koncist kan sammanfatta sina tankar kring dessa frågor.

Hans Löwlund, TILLT: Även om vi har hittat en arbetsmetodik och en verktygslåda när vi ju inte ända fram för det, för det finns fortfarande det som Pia Areblad nämnde i programinslaget: Det krävs ett visst mod av den som ska anlita den här tjänsten. Där känner vi fortfarande att vi vill ha ett samarbete. Vi vill kunna driva vissa pilotprojekt för att kunna visa prov på att det här faktiskt fungerar. Nu kommer vi tillbaka till att allt inte är mätbart, och det kanske inte heller ska vara mätbart. Men genom att visa på de goda exemplens makt ökar man intresset för det här.

Så vi känner att vi har en hyfsat lång resa kvar. Vi har kommit en bit på vägen men vill kunna vidareutveckla det här, och för det behövs det intresse från er och också från dem som jobbar med näringslivsutvecklingsfrågor, regioner och naturligtvis även utbildning och forskning.

Du var inne på att vi är inne i en lågkonjunktur. Ja, det kan vi inte ta miste på över huvud taget. Skulle då vår verktygslåda kunna vara till nytta för att så att säga hjälpa oss igenom den här krisen? Ja, jag ser det när det gäller de som

redan har blivit arbetslösa eller är på väg att bli arbetslösa, för där sätter samhället in en förskräcklig massa stödinsatser. Jag nämnde tidigare att det är alltifrån managementkonsulter, som naturligtvis på goda grunder förmedlar sin kunskap och sina ambitioner, till kognitiva terapeuter som ska hjälpa människor att tro mer på sig själva och våga mer.

Jag menar att det här är en grupp som i allra högsta grad har vågat hela sitt liv och som skulle kunna bli jätteduktiga på att hjälpa de personer som är inne i en livskris eller i en liten arbetsdepression och kanske behöver våga tänka lite annorlunda, våga lite mer och våga utmana sig själva och sin omgivning. Där har vi bildningsförbunden och naturligtvis de trygghetssystem som samhället erbjuder som skulle kunna anamma den här typen av tjänster, tycker jag. Det hoppas jag på.

Sedan är det än en gång de som fortfarande är anställda. De går tyngre än någonsin, är oroligare än någonsin och är inte lika soliga på morgonen som de har varit tidigare. Också de behöver uppbackning som inte bara är beröm och tårta på personalbordet utan som faktiskt visar att företaget vill satsa på lite långsiktiga projekt för att stärka sig när man väl går in i lite mer normala konjunkturer här framöver. Men där behöver vi de goda exemplens makt, som jag nämnde tidigare, och där känner jag också att vi måste ha ett samarbete och någon typ av support för att kunna klara av att utveckla oss.

Charlotta Mellander, Internationella Handelshögskolan i Jönköping: Det var så många frågor, så jag vet inte riktigt om jag svarar på rätt fråga här.

En sak som jag hängde upp mig på lite grann som du sade och som jag tycker är jätteväiktig gäller de siffror som jag visade förut på att det finns kreativa jobb inom alla typer av sektorer. Det är det stora aggregatet där – hela sektorn i något slags genomsnittligt värde. Tittar man inom varje grupp ser man en väldigt stor variation där också. Tittar man på kreativa industrier ser man sådana som är väldigt kreativa och sådana som är lite mindre kreativa men som ändå i egenskap av industrikoden hamnar där, i kombination med sin yrkesdistribution.

Jag tror att det finns stora värden att hämta för att klara sig igenom den här typen av kriser här. De företag som presterar lite sämre, de som kanske inte har utnyttjat den kreativa kapaciteten inom sitt företag, skulle säkert kunna ”benchmarka” sig ganska effektivt mot dem som ligger i samma segment men där man har lyckats bättre. Tittar man på den ekonomiska utvecklingen när det gäller de som har snabbast ökande lönesummor, snabbast ökande antal anställda och flest arbetsställen ser man att det är vad jag skulle vilja kategorisera som kreativa industrier eller kreativa företag där en större andel av arbetskraftens kreativitet har tagits till vara.

Jag tror att det ligger väldigt stora värden i det här att försöka ”benchmarka” upp sig och titta på liknande företag. I USA till exempel har vi inom hotell- och restaurangbranschen Four Seasons, som är en exklusiv hotellkedja där man väldigt effektivt har absorberat arbetarnas kreativitet på alla plan,

från städaren till de som serverar maten till de som står i receptionsdisken. Det har varit ett väldigt lyckat ekonomiskt koncept.

Vi kan titta på ett företag som heter Starbucks. Det var ett traditionellt företag där man hällde upp kaffe. Folk gick in där och fick sig en kopp kaffe från början. Men sedan utvecklade man det. Man utvecklade dem som stod bakom disken och sade: Vi gör dem till baristor i stället! De får lära sig olika typer av kaffe som man kan servera. Sedan exploderade så att säga den ekonomiska utvecklingen för Starbucks.

Även i de väldigt traditionella, standardiserade industrierna kan man alltså titta på de goda exemplen och se vilka lärdomar man kan dra från dem. Jag tror att det finns mycket ekonomiska värden att hämta på det viset.

Emma Stenström, Handelshögskolan i Stockholm: Jag får hålla med om att det är svårt att svara på de här stora frågorna. Man känner att det blir ganska slumpmässiga svar. Det är lite impulsivt vad som först hoppar upp här.

Jag skrev ned fyra punkter. Ja, den patriarkala maktstrukturen finns. Jag har tyvärr inga svar. Jag har sett och känt av den i ganska stor utsträckning. Jag tror att den också hänger samman med frågorna, precis som Arne har varit inne på, i forskningen men också i sponsringen, som vi inte har pratat så mycket om, till exempel att man satsar så pass mycket på idrott i relation till kultur. Man skulle säkert kunna gå djupare på det området. Jag tror att det finns mycket att göra där.

Att man satsar på forskning i så stor utsträckning i stiftelser handlar delvis om lagstiftningen, som vi förhoppningsvis ser en förändring i – vi hoppas på att det kommer nya förslag här till sommaren – så att även kultur blir ett kvalificerat ändamål, vilket det inte är i dag eftersom det enligt ryktena har ansetts tillhöra enbart överklassen, något som vi nog inte tror efter den här diskussionen och inte tidigare heller.

Kultur som grundforskning är också ett tydligt exempel, tycker jag. Det är en enkel bild, men ganska lätt att ha med sig. Man måste förstå att det finns både en grundforskning och tillämpad forskning och att den tillämpade forskningen kräver grundforskning. Grundforskningen kanske inte är kortsiktigt mätbar och lönsam men kommer att krävas för att den tillämpade ska komma till. Där vill jag i och för sig höja ett litet varningens finger, för även grundforskningen känns ganska hotad i dag. Mätsamhället kryper på oss på alla sätt och vis, och det som kräver det fria utrymmet blir farligare och farligare, kan jag ibland få intryck av. Där finns det också en del att göra.

Den tredje av de punkter som jag skrev ned är: I denna kris påverkar kulturorganisationerna, kommunerna, det offentliga, sponsringen, stiftelserna och så vidare och förstas marknaden och hushållen väldigt starkt konstnärerna. Det har vi inte varit inne på. Vi har pratat mycket om kultur, men vi har inte pratat så mycket om konstnärernas villkor. Siffrorna i USA, som vi kan tro kommer lite tidigare än de i Sverige och som självklart inte alls har samma stödssystem, ser ju inte muntra ut. Konstnärerna tappar proportionellt mer än andra yrkesgrupper, och det tror jag faktiskt är ett allvarligt hot på sikt, om vi

inte kan supporta våra konstnärer. Jag tycker att det är synd. Ett exempel är Kenneth Kvarnström – jag är intresserad av dans – som jag tycker är en av våra mest framstående koreografer. Han flyttar nu till Finland därför att Sverige inte har det så att det går att driva en fri grupp. Det tycker jag är allvarligt.

Jag vill alltså slå ett slag för konstnärerna. Annars kan vi sitta och prata hur mycket som helst om kultur, men då blir det i fortsättningen Arne som får teckna och Hans som får spela musik, och det *kanske* inte med nödvändighet blir rätt lösning!

Slutligen kommer den fjärde punkten i min lilla lista. Vad hette det här seminariet nu igen? Kultur som kreativ tillväxtkraft. Ja, vi har pratat mycket om kreativitet. Nu får jag vara lite motvallskäring – förlåt, Charlotta! Vi gillar varandra jättemycket! Jag har kanske lite grann av forskarsjuka, alltså att man är lite kritisk mot varandra.

Men kreativitet i all ära: Jag tror att den kris vi ser i dag delvis är orsakad av för mycket kreativitet. Får jag vara så fräck och säga det? Jag menar kreativitet inte minst i finanssektorn i väldigt kreativa lösningar. Jag tror att kreativitet behöver paras med andra hänsynstaganden, värden och värderingar. Det räcker inte enbart med kreativitet. Det är mitt slutord!

Arne Ruth: I couldn't agree more! För mig är en nyckelfaktor i det här med framtiden för kreativitet att uppmuntra självförtroende. Det börjar på den individuella nivån. Det börjar med hur skolsystemet fungerar och fortsätter sedan upp genom livet. Jag tolkar TILLT-systemet så, inte minst utifrån de röster vi hörde från arbetsgolvet, att människor utvecklar ett självförtroende. De kunde göra någonting som man aldrig hade tänkt på att de skulle kunna göra, allra minst på en arbetsplats. Där upptäckte de också att de är individer med en större originalitet än vad de hade upptäckt som konventionella arbetskamrater. Redan där ligger ju en kreativitet, så att säga. Men om du inte har självförtroende att visa dina udda sidor händer ingenting. Frågan är då hur vi skapar ett system där vi vågar visa våra udda sidor. Det är väl nyckelfrågan i det som vi har pratat om här i dag.

Man kan återföra det här. Vi har pratat om regionalisering och så vidare. Jag har varit en förespråkare för regionalisering. Jag är gammal västsvensk. Jag tog studentexamen i Göteborg. Jag är och förblir västsvensk. Jag har aldrig blivit stockholmare. Det som har hänt inte minst i Västra Götaland tycker jag visar regionaliseringens möjligheter. Det handlar om att den regionen har skapat sig en form av självförtroende i förhållande till den kungliga huvudstaden. I Malmö tycker jag att man ser liknande tendenser, om än inte lika starka som i Göteborg.

Det tydligaste exemplet på denna vansinniga grad av självförtroende är Vara. Vem hade hört talas om Vara över huvud taget? Det är ett skrattretande samhälle som bestämmer sig för att bygga ett konserthus för kammarmusik, det mest bisarra man kan tänka sig över huvud taget. Och det visar sig gå bra.

Det visar sig skapa ett självförtroende i Vara som gör att denna ort plötsligt är någonting mer än de hundratals liknande orter som finns runtom i Sverige.

Ett annat exempel är Trollhättan, som övertar filmproduktionen från Stockholm. Hade någon sagt till mig för tio år sedan att Lauren Bacall skulle komma till Trollhättan och spela in en film hade jag sagt: Du är galen! Trollhättan av alla ställen! Absolut inte dit!

Det visar att det går att göra de mest oväntade saker om man går på tvären emot tankekonventionen. Som icke-huvudstadsanhängare – jag har ingenting emot Stockholm – skulle jag vilja slå ett slag för att Stockholm återupprättar sig självt. Jag tycker att om jag jämför kulturlivet i Stockholm och graden av självförtroende i vad som görs här med vad som pågår i till exempel Västra Götaland är det inte alls särskilt bra ställt i Stockholm.

Det handlar om att vi aldrig har lyckats upprätta en region. Vi borde i stället göra Gävle, Uppsala, Västerås, Nynäshamn, Linköping, Norrköping – ända upp till Sundsvall om vi vill – till en region. Om man skapar en mycket större interaktion i den här delen av Sverige skulle saker och ting hända, det tror jag.

Vice ordföranden Cecilia Wikström (fp): Det var väldigt intressant! Vi skulle kunna ägna mycket tid här tillsammans, det tror jag, men nu går klockan. Snart börjar voteringsignalen låta, och då måste vi avbryta.

Cecilia Magnusson (m): Först vill jag bara komplettera Hans utmärkta föredragning med att TILLT ju faktiskt var representerade på EU:s kulturministermöte i Prag förra veckan som ett av de goda exemplen. EU har alltså även uppmärksammat detta inte bara när det gäller bidrag, utan man använder det som draghjälp.

Jag skulle vilja att vi får era rapporter till utskottet om det är möjligt för vidare bildning för oss.

Sedan skulle jag vilja ställa en fråga om mäklarfunktionen. Flera av er har diskuterat det härmed att skapa broar mellan näringslivet och kulturen. Där vet jag att Skådebanan har en ambition att ha en mäklarfunktion över hela landet. Men ni som forskare, hur ser ni på vikten av att genom mäklarfunktionen skapa förståelse, som Hans har varit inne på inte finns?

Till sist vill jag bara säga så här: Mod, sade många. Vi kanske skulle köpa ett TILLT-projekt i kulturutskottet!

Leif Pagrotsky (s): Tack så mycket för otroligt spännande genomgångar! Jag vill börja med två kommentarer. Först vill jag tacka Arne Ruth för enormt övertygande och vackra ord om folkhögskolorna, som har hamnat så långt ned i statusligan i förhållande till var de borde vara, helt på grund av en politik som snävar in vad de gör, vad de får göra, vad de får för bidrag och vad det leder vidare till för de eleverna – kanske för att de inte finns i Stockholm i samma utsträckning som på andra håll.

Den andra kommentaren rör att jag vill anmäla att jag är motvallskäring i förhållande till Emma Stenström vad gäller kreativitet och finanskrisen. Jag tolkar finanskrisen precis tvärtom. Den är inte ett uttryck för kreativitet utan motsatsen: flockmentalitet eller följa John. Tänk inte själv, utan gör som alla andra! Då hamnar alla skulderna i samma försäkringsbolag och allt elände i samma amerikanska statsbudget, och ingen avvikare har uppträtt. Det där är inte en bransch av kreativitet. Det där är en bransch av ja-sägare och av exakt likadana bonussystem som driver alla i samma riktning. Det är motsatsen till kreativitet för mig.

Alla har pratat om kreativitet och dess roll för utveckling och tillväxt, och det tycker jag är oerhört bra. Det sätter också kulturutskottet i centrum eftersom det vi sysslar med är basen för kreativitet över allt.

Jag vill fråga dem av er som känner sig manade följande: För att främja kreativiteten i Sverige framöver är det ju viktigt att jobba från början med barnen, ungdomarna, skolan och högskolan. Jag är oroad över att utvecklingen nu är i en pendelrörelse i motsatt riktning, där prioriteten ligger på standardiserade nationella prov som med nödvändighet måste bli likadana och jämförbara. 1 X 2 – var det 30 november, 30 oktober eller 30 maj som den och den händelsen inträffade? Det där är inte befrämjande för det som alla ni fyra har talat om som överlevnadsfrågan för ett litet land på en tuff världsarena.

Det gäller också högskolan. Jag ser att fler och fler högskolor väljer att gå över till det där nya betygssystemet som innebär att även högskoleutbildningen premierar mätbara precisionskunskaper som kan standardiseras i förhållande till den kreativitet som ni har beskrivit.

Till sist vill jag rikta en jättekort fråga till dem av er som jobbar vid universitet, Emma och Charlotta. Emma beskriver samarbete mellan de olika universiteten i Stockholm. Det är spännande. Det gäller Konstfack, Universitetet, KTH och så vidare. I Helsingfors väljer man att helt slå ihop de konstnärliga högskolorna, de tekniska högskolorna och handelshögskolorna. I Göteborg har man redan från början ett och samma universitet för de konstnärliga utbildningarna, handel och annat och så ligger tekniken separat. Vad tycker ni är en väg framåt?

I Stockholm är det uppsplittrat. Vi har operahögskolan, danshögskolan, musikhögskolan, universitetet, Konstfack och Dramatiska institutet. Allt detta ligger under en hatt i Göteborg. I Göteborg klagar de över att de blir diskriminerade och får för lite pengar för att de är samordnade. Men nu pratar du varmt för sammanflätning och interdisciplinära saker som främjar kreativiteten. Det är spännande att höra vad ni säger om det.

Hans Rothenberg (m): Jag ska också ge exempel på en kort fråga. Vi talar om kreativiteten och samarbete mellan kultur och näringsliv. Själv sitter jag i näringsutskottet som mitt huvuduppdrag och är suppleant i kulturutskottet. Därför tycker jag att det är väldigt intressant att se vad man kan befrukta däremellan.

Kulturen måste förstå affärsprocesser för att kunna komma in i de systemen. Samtidigt måste det i näringslivet finnas tillåtande miljöer. Tillåtande miljöer förutsätter tillåtande ledarskap, och tillåtande ledarskap ger utrymme för ett tillåtande förhållningssätt hos medarbetarna. Det här handlar om management, och det handlar om var man får de här kulturerna och var de etablerar sig.

Jag har själv jobbat som affärsutvecklare och vet vad det innebär att vara den där avvikaren som inte är norm och som alltid måste stänga sig fram med väldigt vassa armbågar och sällan når hela vägen fram.

Det här handlar om att ha mod, att våga. Hur kan man i utbildningarna, framför allt på de handelshögskolor som Charlotta och Emma representerar, få in det här med att värdera avvikelsen som värdeskapare?

Anne Marie Brodén (m): Jag ska fatta mig mycket kort. Det har varit väldigt bra inlägg och väldigt bra diskussioner.

Jag vill återkomma till det här med den upplevda hälsan eller så att säga den upplevda godhet som finns i att få jobba kreativt. Vi pratar mycket om konstnärer och konstnärers villkor, men det är också viktigt, det Charlotta pekar på, att det här finns på många olika områden.

Vad som bekymrar mig lite är att när vi pratar om ohälsfrågor vet vi – det finns en hel del som beskriver det – att man får bättre hälsa. Vi hörde om Vara här, med ohälsotal som förbättrats och så. Men det är ganska långt emellan det forskningen säger och det verkligheten säger. Hur ser ni på det?

Vice ordföranden Cecilia Wikström (fp): Nu har voteringsignalen ljudit en liten stund och vi ledamöter måste alltså avvika. Det blir väldigt knepigt. Ni får tala för protokollet eller tillskriva utskottet långa, fantastiska uppsatser! Ett avslutande ord, fem sekunder var, kan vi kanske hinna med!

Arne Ruth: Jag håller med Leif i hans perspektiv på definitionen av utbildning. Den är på väg att instrumentaliserats på ett förödande sätt i Sverige. Jag tycker att den går i motsatt riktning mot det som har varit min utgångspunkt här.

Emma Stenström, Handelshögskolan i Stockholm: Jag skulle gärna fortsätta diskutera hur man bäst skapar interdisciplinarity eller hur man bäst befruktar varandra, om det är via gemensamma kurser eller under samma tak. Det tycker jag att vi ska fortsätta titta närmare på, för det är en viktig fråga.

Sedan angående kreativiteten: Jag tycker inget är gott per se alltid i alla lägen. Jag tror att man ska vara nyanserad när det gäller samarbete mellan kultur och näringsliv, kreativitet eller vad det än gäller. Vi måste lyfta fram goda exempel och mindre goda och lära av dem.

Vice ordföranden Cecilia Wikström (fp): Att tilta har jag lärt mig betyder att byta perspektiv eller ändra riktning, och det sker inom konsten, filmen, dansen och även för politiker i kulturutskottet. Somliga är utkvittade och kan stanna kvar medan andra måste gå nu.

Tack så mycket för en fantastisk förmiddag, och välkomna tillbaka!

Ordföranden Siv Holma (v): Jag tycker att ni två som är kvar gärna kan få uttrycka er, så får vi i alla fall med det i protokollet.

Charlotta Mellander, Internationella Handelshögskolan i Jönköping: Helt kort kan jag säga att vi just nu håller på och jobbar med en studie med Gallup på statnivå i USA, där vi tittar på hur bra människor mår. Sedan har vi korrelerat den med andelen av arbetskraften som har kreativa yrken, serviceyrken och tillverkningsyrken. Vi ser en klar negativ relation mellan andelen inom traditionell tillverkningsindustri och välmåendet i staten, men vi ser en klar positiv signifikant relation mellan andelen med kreativa yrken och så att säga välmåendet i staten. Vi ser fram emot att gräva lite djupare i sådana relationer framöver.

Hans Löwlund, TILLT: Vi behöver alla kreativiteten, inte minst inom näringslivet men också på individuell nivå. Vi har ju redskapen för det. Det finns kulturella redskap och det som näringslivet efterfrågar. Nu handlar det mer för oss om att kunna paketera det här på ett sätt som gör att vi förstår varandra, att vi jobbar med rätt terminologi och att vi så att säga gemensamt kan se de här synergieffekterna, antingen de är mätbara eller inte.

Ordföranden Siv Holma (v): Tusen tack allihop! Därmed avslutar vi detta intressanta seminarium. Tack så mycket!

2004/05:RFR1	TRAFIKUTSKOTTET Transportforskning i en föränderlig värld
2004/05:RFR2	NÄRINGSUTSKOTTET Statens insatser för att stödja forskning och utveckling i små företag Rapport till riksdagens näringsutskott
2004/05:RFR3	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Nationella minoriteter och minoritetsspråk
2004/05:RFR4	SKATTEUTSKOTTET Skatteutskottets offentliga seminarium om skattekonkurrensen den 15 mars 2005

2005/06:RFR1	JUSTITIEUTSKOTTET Brottskadeersättning och skadestånd på grund av brott. Undersökning av skillnader mellan beslutad brottskadeersättning och av domstol sakprövat skadestånd
2005/06:RFR2	JUSTITIEUTSKOTTET Särskild företrädare för barn Uppföljning om tillämpningen av lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn
2005/06:RFR3	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Förutsättningarna för småskalig livsmedelsproduktion – en uppföljning
2005/06:RFR4	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Regeringsmakt och kontrollmakt. Offentligt seminarium tisdagen den 15 november 2005 anordnat av konstitutionsutskottet
2005/06:RFR5	KULTURUTSKOTTET Statsbidrag till teater och dans En uppföljning av pris- och löneomräkningens konsekvenser
2005/06:RFR6	UTRIKESUTSKOTTET Utrikesutskottets uppföljning av det multilaterala utvecklingssamarbetet
2005/06:RFR7	TRAFIKUTSKOTTET Sjöfartsskydd En uppföljning av genomförandet av systemet för skydd mot grova våldsbrott gentemot sjöfarten
2005/06:RFR8	UTRIKESUTSKOTTET Vår relation till den muslimska världen i EU:s grannskapsområde
2005/06:RFR9	NÄRINGSUTSKOTTET Näringsutskottets offentliga utfrågning om elmarknaden den 18 maj 2006

2006/07:RFR1	FINANSUTSKOTTET En utvärdering av den svenska penningpolitiken 1995–2005
2006/07:RFR2	UTRIKESUTSKOTTET OCH MILJÖ- OCH JORDBRUKS- UTSKOTTET Offentlig utfrågning den 12 december 2006 om en gasledning i Östersjön – fakta om projektet – internationell rätt – tillvägagångs- sätt vid tillståndsprövning
2006/07:RFR3	TRAFIKUTSKOTTET Trafikutskottets uppföljning av flyttning av fordon
2006/07:RFR4	TRAFIKUTSKOTTET Trafikutskottets offentliga utfrågning om trafiklösningar för Stock- holmsregionen
2006/07:RFR5	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Offentlig utfrågning om förutsättningarna för att bedriva småskalig livsmedelsproduktion
2006/07:RFR6	KULTURUTSKOTTET Offentlig utfrågning på temat Var går gränsen för den konstnärliga friheten?
2006/07:RFR7	UTRIKESUTSKOTTET Sveriges deltagande i EU:s biståndspolitik
2006/07:RFR8	SKATTEUTSKOTTET Uppföljning av kvittningsregeln för nystartade företag
2006/07:RFR9	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets offentliga utfrågning på temat hiv/aids torsdagen den 15 februari 2007 (Omtryck, tidigare utgiven som 2006/07:URF4)

2007/08:RFR1	SKATTEUTSKOTTET Inventering av skatteforskare 2007
2007/08:RFR2	TRAFIKUTSKOTTET Offentlig-privat samverkan kring infrastruktur – en forskningsöver- sikt
2007/08:RFR3	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Uppföljning av de fiskepolitiska insatsernas resultat och konsekven- ser för företag inom fiskeområdet
2007/08:RFR4	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets offentliga utfrågning på temat våld mot äldre, den 19 september 2007
2007/08:RFR5	TRAFIKUTSKOTTET Uppföljning av hur stormen Gudrun hanterats inom transport- och kommunikationsområdet
2007/08:RFR6	FÖRSVARsutskottet Utvärdering av 2004 års försvarspolitiska beslut
2007/08:RFR7	SKATTEUTSKOTTET Öppet seminarium om attityder till skatter
2007/08:RFR8	FÖRSVARsutskottet Forskning och utveckling inom försvarsutskottets ansvarsområde

2007/08:RFR9	JUSTITIEUTSKOTTET Uppföljning av Kriminalvårdens behandlingsprogram för män som dömts för våld i nära relationer
2007/08:RFR10	TRAFIKUTSKOTTET Trafikutskottets offentliga utfrågningar hösten 2007 om trafikens infrastruktur
2007/08:RFR11	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Offentlig utfrågning den 22 november 2007 om tillstånd för digital marksänd tv
2007/08:RFR12	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Offentlig utfrågning om förutsättningarna för att låta transportsektorn omfattas av ett system med handel av utsläppsrätter
2007/08:RFR13	SKATTEUTSKOTTET Skatteutskottets uppföljning av skogsbeskattningen
2007/08:RFR14	TRAFIKUTSKOTTET Förnybara drivmedels roll för att minska transportsektorns klimatpåverkan
2007/08:RFR15	SOCIALFÖRSÄKRINGSUTSKOTTET Äldreförsörjningsstödet i dagspressen 2002–2007
2007/08:RFR16	TRAFIKUTSKOTTET Anpassningen av trafikens infrastruktur när klimatet förändras
2007/08:RFR17	RIKSDAGENS UTSKOTT Riksdagens framtidsdag 2008 – konferensrapport
2007/08:RFR18	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets offentliga utfrågning på temat Tillgänglighet inom hälso- och sjukvården
2007/08:RFR19	FINANSUTSKOTTET Finansutskottets offentliga utfrågning Statlig arbetsgivarpolitik och jämställdhet
2007/08:RFR20	NÄRINGSUTSKOTTET OCH KULTURUTSKOTTET Näringsutskottets och kulturutskottets offentliga utfrågning om upphovsrätt på Internet
2007/08:RFR21	TRAFIKUTSKOTTET OCH FÖRSVARsutskOTTET Trafikutskottets och försvarsutskottets offentliga utfrågning om IT-säkerhet
2007/08:RFR22	FÖRSVARsutskOTTET Försvarsutskottets offentliga utfrågning om kärnvapen och radiologiska hot
2007/08:RFR23	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Utvärdering av det kommunala partistödet
2007/08:RFR24	KULTURUTSKOTTET Kulturutskottets offentliga utfrågning om de fem nationella minoriteternas kultur
2007/08:RFR25	FÖRSVARsutskOTTET Försvarsutskottets offentliga utfrågning om utvärdering av 2004 års försvarspolitiska beslut
2007/08:RFR26	TRAFIKUTSKOTTET Trafikutskottets offentliga utfrågning om godstransporter

2008/09:RFR1	KULTURUTSKOTTET Uppföljning av pensionsvillkoren inom scenkonstområdet
2008/09:RFR2	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets offentliga utfrågning på temat hemlöshet den 17 september 2008
2008/09:RFR3	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Uppföljning av statens insatser inom havsmiljöområdet
2008/09:RFR4	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Fiskpopulationer i svenska vatten. Hur påverkas de av fiske, övergödning och miljögifter?
2008/09:RFR5	TRAFIKUTSKOTTET Inventering av pågående forskning inom transportområdet 2008
2008/09:RFR6	SKATTEUTSKOTTET Inventering av skatteforskare 2009
2008/09:RFR7	FÖRSVARsutskottet Försvarsutskottets offentliga utfrågning om förhållandena i Afghanistan
2008/09:RFR8	CIVILUTSKOTTET Bortförda och kvarhållna barn i internationella förhållanden – En uppföljning
2008/09:RFR9	JUSTITIEUTSKOTTET Uppföljning av kvinnor intagna i kriminalvårdsanstalt